

PATRISTICA

PATRISTICS

Vechea traducere românească uitată a Sinodiconului Ortodoxiei

I

Arhid. Prof. Dr. Ioan I. ICĂ jr.¹

Abstract:

This article introduces a modern edition of the forgotten old Romanian translation of the famous Byzantine “Synodicon of Orthodoxy” printed in the Slavonic-Romanian edition of Triodion published 1700 in Buzău by the famous printer Mitrofan (ca 1640-1702), bishop of Buzău. Ignored by the Romanian scholars, the translation was identified in 2013 by Ivan Biliarsky. This article suggests that the translation was made from Greek by the famous Romanian Hellenist Radu Greceanu (1655-1725), a close partner of bishop Mitrofan in his printing endeavors sponsored by the prince of Wallachia, saint martyr Constantin Brâncoveanu in order to promote the Orthodox faith in a context of Catholic missionary activities in Eastern Europe.

Keywords:

Synodikon of Orthodoxy Triodion, ancient Romanian literature, confession of faith, theological culture.

O serie de publicații recente au readus după 2010 în actualitatea științifică imediată excepționalul monument dogmatico-liturgic bizantin reprezentat de

---

¹ Arhid. Dr. Ioan I. Ică jr, profesor la Facultatea de Teologie „Andrei Șaguna” din cadrul Universității „Lucian Blaga” din Sibiu.

„Sinodiconul Ortodoxiei” citit în Duminica Ortodoxiei, devenit „în momentul în care Sinoadele Ecumenice au încetat, o adevărată mărturisire de credință a Bisericii bizantine” din intervalul 843-1351, investită cu caracter public, oficial și solemn, „un autentic monument dogmatico-simbolic al Bisericii Ortodoxe, demn de a fi cunoscut ca unul din izvoarele teologiei dogmatice și ca un pasionant capitol de istorie a dogmelor” – așa cum scriam în 1985, când, în paginile revistei de față, publicam ceea ce credeam că era prima lui traducere românească².

Importanța excepțională a monumentului dogmatico-liturgic bizantin a primit o excelentă ilustrare și confirmare decisivă. În primul tom al volumul IV dedicat „marilor sinoade ale Bisericilor Ortodoxe: decizii și synodika” din intervalul 861–2016 al noii ediții a corpusului *Conciliorum Oecumenicorum Generaliumque Decreta* (COGD)³ a fost inserat după textele celor 17 sinoade constantinopolitane

---

² Drd. Ioan I. Ică, „«Synodikonul Ortodoxiei», prezentare și traducere adnotată”, *Mitropolia Ardealului* 30 (1985), nr. 7-8, p. 440-442 prezentare și p. 443-457 traducerea adnotată după monumentală ediție critică a lui J. Gouillard, „Le Synodikon de l’Orthodoxie”, *Travaux et Mémoires* 2, Centre de recherche d’histoire et civilisation byzantines, Paris, 1967.

³ Apărut în 2007, primul volum al seriei coordonate de profesorul Giuseppe Alberigo (1926-2007), publica în ediții critice textul simbolurilor, hotărârilor dogmatice și al canoanelor primelor Șapte Sinoade Ecumenice de la Niceea I (325) până la Niceea II (787), incluzând ca noutate și ediția critică a canoanelor controversatului Sinod Trullan/ Quinisextum (Constantinopol, 691-692). I. *The Oecumenical Councils. From Nicaea I (325) to Nicaea II (787)* (CC COGD 1), Brepols, Turnhout, 2007, XIV + 373 p. Succesorul profesorului G. Alberigo, decedat în 2007, profesorul Alberto Melloni (n. 1959), a regândit întregul proiect: pe lângă cele două volume consacrate conciliilor generale și ecumenice ale Bisericii Romano-Catolice (vol. II și III)- II. *The General Councils of Latin Christendom. From Constantinople IV (869/870) to Lateran V (1512-1517)* (CC COGD 2), 2013, 2 vol., 1450 p. și III. *The Oecumenical Councils of the Roman Catholic Church. From Trent to Vatican II (1545-1965)* (CC COGD 3), 2009, XI + 739 p. – au fost anunțate trei volume dedicate marilor sinoade ale Bisericilor Ortodoxe (vol. IV), sinoadelor Bisericilor orientale armeană, siriană și etiopiană (vol. V) și sinoadelor Reformei (vol. VI); seria urmând să fie închisă de un volum de indici generali și de o postfață (vol. VII).

În 2016-2017, au fost publicate cele trei tomuri însumând 15000 de pagini ale volumului IV dedicat „marilor sinoade ale Bisericilor Ortodoxe: decizii și synodika” din intervalul 861-2016: într-un prim tom este editat critic textul grec a 17 sinoade constantinopolitane reprezentative dintre anii 861 și 1872 - *The Great Councils of the Orthodox Churches. Decisions and Synodika. From Constantinople 861 to Constantinople 1872* (CC COGD 4/1), 2016, 520 p. - , al doilea publică textul slavon și rusesc al hotărârilor a 7 sinoade moscovite reprezentative din intervalul 1551-2000 – *The Great Councils of the Orthodox Churches. From Moscow 1551 to Moscow 2000* (CC COGD 4/2), 2016, p. 522-1094 -, iar un al treilea republică documentele Sinodului Panortodox din Creta, 2016 – *The Great Councils of the Orthodox Churches. Decisions and Synodika. Crete 2016* (CC COGD 4/3), 2017, p. 1000-1447.

din intervalul 861-1872 și textul „Sinodiconului Ortodoxiei” în cinci variante (bizantină, georgiană, bulgară, sârbă și rusă)⁴.

„Sinodiconul Ortodoxiei” a fost editat pentru prima dată în *Triodul grec* — unde a rămas retipărit până în zilele noastre — imprimat în 1522 la Veneția de Andreas Kounadis.⁵ Originar din Patras, acesta plănuise publicarea colecției tuturor cărților liturgice ortodoxe grecești. Începuse în 1521 cu *Psaltirea* și a continuat cu *Triodul* în 1522, care a apărut însă în anul în care Kounadis a murit (tipografia sa a continuat activitatea până în 1533, publicând între alte cărți și prima ediție Homer). Kounadis a tipărit un manuscris al „Sinodiconului” aflat în uz în mitropolia din Patras, cum se vede din lista celor cinci mitropoliți de aici din secolul XIV aclamați în finalul textului, numele ultimului împărat fiind Ioan VI Cantacuzino și al ultimului patriarh fiind Filotei Kokkinos. *Triodul* bizantin în general și „Sinodiconul” în special au fost supuse în 1645 unei severe critici de eruditul grec unit cu Roma Leo Allatius (1586–1669)⁶, care a denunțat în termeni drastici prezența în ele a „erezilor” palamite și aclamarea unor personaje „schismatice” și „eretice”, ca Fotie sau Grigorie Palama, recomandând cenzurarea lor. Edițiile *Triodului* pentru grecii uniți cu Roma apărute la Bologna în 1724 și la Roma în 1879 tipăresc, astfel, o versiune mult prescurtată și desfigurată a „Sinodiconului”.⁷ Între timp, eruditul patrolog benedictin maurin Bernard de Montfaucon tipărise în 1715 după un codice grec parizian o variantă deranjată a „Sinodiconului” atribuit eronat în 1716 patriarhului Mihail Keroularios.⁸ Prima ediție științifică, necritică și incompletă (fără diptice), a „Sinodiconului” bizantin a

---

⁴IV/1. *The Great Councils of the Orthodox Churches. Decisions and Synodika. From Constantinople 861 to Constantinople 1872*, 2016, p. 375-518, după cum urmează:

— Synodicum Orthodoxiae Alexii Studitae (1025-1043), ed. F. Lauritzen: p. 377-380 introducere și p. 383-393 text;

— Synodicum Georgicum (1020), ed. B. Martin-Hisard: p. 397-402 introducere și p. 404-425 text;

— Synodicum Bulgaricum (1211), ed. A. Totomanova: p. 429-436 introducere și p. 439-468 text;

— Synodicum Serbicum (1220), ed. T. Subotin-Golubovic: p. 471-484 introducere și p. 486-496 text;

— Synodicum Russicum (1037), ed. K.A. Maksimovic: p. 499-505 introducere și p. 509-518 text;

⁵Cf. E. Legrand, *Bibliographie hellénique (s. XVe-XVIe)*, vol. I, Paris, 1885, p. 173 (nr. 66) și vol. III, 1903, p. 273-274 (nr. 242).

⁶Leontii Allatii *De libris ecclesiasticis graecorum dissertationes*, Paris, 1646, p. 143-193.

⁷Retipărită de N. Nilles și în: *Kalendarium manuale utriusque ecclesiae orientalis et occidentalis*, vol. II, Innsbruck, 1897, p. 109-116.

⁸*Bibliotheca Coisliniana, olim Seguieriana*, Paris, 1715, p. 96-102; text retipărit de Mansi, XIII, 1766, 809-820 și PG 120, 724-736.

fost publicată de bizantinologul rus Feodor Uspenski (1845-1928) la Odessa în 1893.⁹ Tot Uspenski tipărise în 1891¹⁰ și vechea traducere slavonă rusă din secolul XI, reimprimată de E. Petuhov în 1895.¹¹ Varianta slavo-bulgară, realizată în 1211 sub țarul Borilă Asan (1207-1218) cu ocazia sinodului antibogomil de la Tărnovo, a fost editată de Mihail Poprujenko în 1928¹², varianta slavo-sârbească, realizată în jurul anului cu prilejul sinodului de la Zicea din 1220, fiind publicată de Vladimir Moșin în 1960.¹³ În 1975, Elguja Giunashvili publica la Tbilisi un manuscris nomocanonic copiat în 1031 la Constantinopol cuprinzând versiunea gruzină a „Sinodiconului Ortodoxiei”.¹⁴

Ediția științifică sistematică și definitivă a „Sinodiconului” bizantin ținând cont de toate manuscrisele și variantele, evidențiind etapele constituirii textului cu ample comentarii istorice, este opera exemplară a bizantinologului francez Jean Gouillard (1910-1987) și a fost publicată încă din 1967.¹⁵ Acum s-a putut vedea limpede că „Sinodiconul Ortodoxiei” bizantin a circulat în trei variante: Sinodiconul icoanelor sau al epocii Macedonenilor (*M*; 8 manuscrise), cel al epocii Comnenilor (*C*; 20 de manuscrise) și cel al epocii Paleologilor (*P*; 6 manuscrise). Dacă seriile de anateme din *C* respectă succesiunea cronologică, în schimb cele din *P* (din care provine și versiunea tipărită în *Triodul* grec) bulversează succesiunea istorică. Esențial este faptul că, exceptând o singură tradiție regională periferică (așa-numitul Sinodicon al Bisericii Eladei) „Sinodiconul Ortodoxiei” nu apare niciodată copiat în manuscrisele bizantine ale *Triodului*. Cel mai adeseori apare cuprins în compilații liturgice și canonice, precum și într-o colecție de hotărâri ale Sinoadelor Ecumenice adaptate pentru uz liturgic. Acestea din urmă cuprind textul de citit în catedrale cu ocazia aniversării liturgice a hotărârilor

---

⁹ F. Uspenski, *Sinodik v Nedeliu Pravoslavia : svodnii tekst s prilozheniiami*, Odessa, 1893.

¹⁰ F. Uspenski, *Ocerki po istorii vizantiiskoi obrazovannosti*, S. Peterburg, 1891, p. 89-145.

¹¹ E. Petuhov, *Ocerki iz literaturnoi istorii Sinodika. Vol. I: Sudbî texta Cina pravoslavia na russkoi pocve do polovini XVIII v.*, S. Peterburg, 1895.

¹² M. Poprujenko, *Sinodik țaria Borila* (Bălgarski starini 8), Sofia, 1928.

¹³ V. Moșin, „Serbskaia redakția Sinodika v Nedeliu Pravoslavia. Analiz tekstov” 16 (1959), p. 317-394 și „Serbskaia redakția Sinodika v Nedeliu Pravoslavia. Tekst”, *Vizantiiskii Vremmenik* 17 (1960), p. 278-353.

¹⁴ *Didi sjuliskanoni*[Nomocanonul mic] gamosacemad moamzades E. Gabijašvilma, E. Giunašvilma, M. Dolakijem, G. Ninuam, Tbilisi, 1975.

¹⁵ „Le Synodicon de l’Orthodoxie. Edition et commentaire”, *Travaux et Mémoires* 2 (1967), p. 1-297. Ediție, p. 41-118. Studiul tradiției manuscrise, p. 1-42. Comentarii: 1. Sinodiconul primitiv (p. 119-168); 2. Sinodiconul și doctrina sa despre icoane (p. 169-182); 3. Sinodiconul sub Comneni (p. 183-238); 4. Sinodiconul și controversa palamită (p. 239-252); 5. Sinodiconul, triumful ortodocșilor (p. 253-286); concluzie (p. 287-290).

(*horoi*) a șase sinoade: hotărârea Sinodului IV Ecumenic de la Chalcedon din 451, hotărârea sinodului de la Constantinopol 536 împotriva lui Sever al Antiohiei confundat cu Sinodul V Ecumenic din 553, hotărârea Sinodului VI Ecumenic din 681 și hotărârea Sinodului VII Ecumenic din 787, la care se adaugă „Tomosul unirii” al sinodului de la Constantinopol din 920 (care a pus capăt controverselor tetragamice interzicând căsătoria a patra) și „Sinodiconul Ortodoxiei” din 844.¹⁶

O colecție similară de hotărâri sinodale (*synodikon*) pentru uz liturgic în slavo-bulgară reprezintă și cel mai vechi manuscris din secolul XIV (codicele Palauzov descoperit în 1855; nr. 289 Biblioteca Națională din Sofia) care conține versiunea bulgară a „Sinodiconului” țarului Borilă, versiune realizată prin adaptarea și amplificarea variantei *C* a „Sinodiconului” bizantin. Cel de-al doilea manuscris din secolul XVI (codicele Drinov descoperit în 1874, nr. 432 Sofia) reprezintă adaptarea variantei *P*. Acestea sunt principalele noutăți editoriale aduse de recenta ediție critică exemplară a „Sinodiconului” țarului Borilă realizată de istoricii și filologii bulgari Anna-Maria Totomanova și Ivan Biliarski împreună cu bizantinologul Ivan Bojilov.¹⁷

În ediția sa din 1967, J. Gouillard¹⁸ atrăgea atenția asupra existenței în manuscrisul slav nr. 307 din Biblioteca Academiei Române (BAR) a unei versiuni slavone a „Sinodiconului” *P*, în care e inserat în slavonă un fragment din scrisoarea comunității athonite din 1344 de condamnare a unui grup de monahi cu practici „entuziaste” excentrice de tip bogomil.¹⁹ Scris în semiuncială în slavona de redacție sârbă în secolul XVI, manuscrisul slavon *BAR 307*, codice mutilat de 124 de file într-o stare avansată de deteriorare, putred, rupt, cu foi lipite, și ca atare extrem de greu lizibil, fusese semnalat de filologul basarabean Aleksandr Iațimirski în 1905 ca având drept conținut „acatistul din Duminica Ortodoxiei”[!] și „învățături la Postul Mare și Cincizecime”²⁰. La fel de vagă e și descrierea din

---

¹⁶ Un manuscris pentru uz liturgic de acest gen copiat în 1050 la Antiohia e descris de R. Jenkins/C. Mango, „A Synodicon of Antioch and Lacedaemonia”, *Dumbarton Oaks Papers* 15 (1961), p. 225-242.

¹⁷ I. Bojilov, A. Totomanova, I. Biliarski, *Borilov Sinodik. Izdanie i perevod* (Istoriia i knijnina) Sofia, 2010, 386 p. Ediție critică: p. 91-295; studiu filologic: p. 55-86; introducere istorică: p. 10-54. Mulțumesc aici domnului profesor Ionuț Alexandru Tudorie de la Facultatea de Teologie din București pentru amabilitatea de a fi oferit acces la textul acestei esențiale ediții.

¹⁸ *Op. cit.*, p. 237.

¹⁹ Textul grec al scrisorii athonite a fost editat de A. Rigo, „L'assemblea generale athonita del 1344 su un gruppo di monaci bogomili (*Vatic. gr. 604*, f. 11r-12v)”, *Cristianesimo nella storia* 5 (1984), p. 475-506. Traducere românească diac. Ioan I. Ică jr: Sfântul Grigorie Palama, *Tomosuri dogmatice — Viața — Slujba. Scrieri I*, Sibiu, 2009, p. 207-210.

²⁰ *Slavianskia i russkia rukopisi rumînskikh bibliotek*, S. Peterburg, 1905, p. 479 (nr. 152).

Catalogul manuscriselor slave din Biblioteca Academiei Române, potrivit căruia manuscrisul cuprinde un „Sinodik” (f. 11-46) și un „Ceaslov” (f. 46v-124)²¹.

Codicilele slavon *BAR 307* a făcut tema unei analize și ediții exemplare realizate de istoricul Ivan Biliarski (n. 1959) într-o monografie specială publicată în 2013.²² Savantul bulgar oferă aici prima descriere exactă a codicelui (p. 12-20) și ediția textului (parțial reconstituit) al „Sinodiconului” slavon (p. 68-97) însoțită de un studiu exhaustiv al locului, conținutului, tipului și datei acestuia (p. 21-64). Manuscrisul slav *BAR 307* conține în primele sale 113 file începutul unui Triod slavon, cuprinzând la filele 2-39 textul deteriorat al „Sinodiconului Ortodoxiei”, ultimele file (113-123) copiind textul grav avariat și practic ilizibil, cu excepția începutului și sfârșitului, a singurului exemplar cunoscut al versiunii slavone a „Vieții” sfântului Grigorie Decapolitul († 20 noiembrie 842).²³ Analiza meticuloasă a textului „Sinodiconului” întreprinsă de I. Biliarski costată că avem de-a face cu singurul exemplar complet cunoscut al unei traduceri slavone a variantei Paleologe (*P*) a „Sinodiconului” bizantin (cunoscută până acum numai indirect din copia Drinov a „Sinodiconului” bulgar al țarului Borilă): o traducere în slavona de redacție sârbă realizată probabil la mănăstirea athonită Hilandar a unui „Sinodicon al Ortodoxiei” athonit de la sfârșitul secolului XIV. Proveniența o atestă cele două adaosuri locale specific athonite: inserarea înainte de anatemele palamite din 1351 a condamnării monahilor athoniți bogomili prin scrisoarea adunării generale athonite din 1344 (f. 15v-16v) și înainte de epilog a aclamării episcopilor Ierissosului, Nifon și Iacob (f. 20v).

Într-un important excurs (p. 98-111), Ivan Biliarski analizează în paralel varianta Paleologă a „Sinodiconului Ortodoxiei” existentă în edițiile tipărite ale *Triodului*. Așa cum s-a văzut mai sus, „Sinodiconul Ortodoxiei” în versiunea sa Paleologă a fost tipărit în *Triodul* grec încă de la prima sa ediție de la Veneția din 1522 și până în zilele noastre. Această variantă a fost tradusă în slavona de

---

²¹ P.P. Panaitescu, *Catalogul manuscriselor slave din Biblioteca Academiei Române*, vol. II, ed. Delia-Lucia Aramă și Gh. Mihăilă, București, 2003, p. 48-49.

²² I. Biliarski, *Paleologoviat Sinodik v slavianski perevod* (Istoriia i knijnina), Sofia, 2013, 117 p.

²³ Intrat în Biblioteca Academiei Române în 1908 odată cu fondul de manuscrise din fostul Muzeu de Antichități din București. Starea sa de deteriorare și prezența în finalul său a singurului exemplar cunoscut al traducerii slavone a „Vieții” sfântului Grigorie Decapolitul sugerează ca ipoteză plauzibilă proveniența acestui codice din Biblioteca mănăstirii Bistrița Olteniei, deteriorarea sa avansată fiind cauzată de ascunderea sa îndelungată în peștera de deasupra mănăstirii ctitorie a Craioveștilor. Detalii în dosarul meu hagiografic: *Sfântul Grigorie Decapolitul — dosar hagiografic*, Sibiu, 2017.

redacție rusă și tipărită la Kiev în 1627, 1640²⁴ și 1648, la Moscova în 1656 și la Lvov în 1664 și 1699 (din 1767 a fost înlocuită în Biserica Ortodoxă Rusă cu o nouă „Slujbă a Ortodoxiei” cu caracter general²⁵). Ivan Biliarski a descoperit cu acest prilej și o veche traducere românească uitată a „Sinodiconului Ortodoxiei” în varianta sa Paleologă tipărită o singură dată în *Triodul* slavo-român editat în 1700 la Buzău de episcopul-tipograf Mitrofan²⁶. Analizând sumarul „Sinodiconului” tipărit la Veneția în 1559 (p. 99-101), Kiev în 1664 (p. 101-103) și Buzău în 1700 (p. 103-106), savantul bulgar constată identitatea lor și conchide că, în cazul ultimelor, avem de-a face cu traduceri succesive: „Sinodiconul” slavo-rus din *Triodul* de la Kiev traduce „Sinodiconul” bizantin de la Veneția, iar „Sinodiconul” românesc de la Buzău ar traduce „Sinodiconul” slavo-rus de la Kiev. Faptul că atât *Triodul* slavo-rus de la Kiev, cât și cel slavo-român de la Kiev tipăresc „Sinodiconul” bizantin fără inserarea nici unui fel de adaosuri național (anateme sau aclamații de suverani sau ierarhi locali) e interpretat de Biliarski ca un gest deliberat de solidaritate, chiar și după 1453, a popoarelor ortodoxe aflate sub dominație otomană sau romano-catolică în jurul Constantinopolului și tradiției dogmatice a Ortodoxiei bizantine.

Reeditând mai jos în transliterare textul uitatei traduceri românești a „Sinodiconului” bizantin al Ortodoxiei publicate la Buzău în 1700, se impun rememorate câteva date despre personalitatea mai puțin cunoscută astăzi a celui responsabil de tipărirea ei: episcopul-tipograf Mitrofan (cca 1640-1702)²⁷, în care N. Iorga văzuse „un nou Coresi”. Egumen la Bisericanî, Mitrofan a fost făcut în

---

²⁴Sub îngrijirea lui Zaharia Kopîstenski († 1627), teolog și arhimandrit al Lavrei Peșterilor din Kiev. În 1627 intra ca monah la Lavra Peșterilor Petru Movilă, viitor mitropolit al Kievului între 1633 și 1646.

²⁵ Din ordinul țarinei Ekaterina II (1762-1796), mitropolitul Gavriil Petrov de St. Petersburg și Novgorod (1775-1799) a redactat o nouă „Slujbă a Ortodoxiei” (*Cin Pravoslaviia*) pentru Duminica întâi din Postul Mare, care înlocuia (și înlocuiește până astăzi în Biserica Ortodoxă Rusă) „Sinodiconul” bizantin al Ortodoxiei cu o lectură solemnă a Crezului niceo-constantinopolitan, a 12 anateme generale ale celor ce contestă adevărurile fundamentale ale creștinismului și câtorva aclamații ale unor apărători a ortodoxiei, ale unor împăraților bizantini și țari ortodocși, ale patriarhilor și ierarhilor ortodocși și a tuturor ortodocșilor.

²⁶*CRV 121*. Cf. I. Bianu/N. Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508-1830*, t. I: 1508-1716, București, 1903, p. 402-409 cu textul prefetei către Constantin Brâncoveanu a mitropolitului Teodosie.

²⁷ Studiile de referință sunt: magistrand Nicolae Turcu, „Viața și activitatea tipografică a episcopului Mitrofan al Buzăului”, *Biserica Ortodoxă Română* 83 (1965), nr. 3-4, p. 280-296 și Doru Mihăescu, „Considerații asupra vieții și activității tipăritorului primei Biblii de la București, Mitrofan episcopul de Huși”, *Mitropolia Moldovei și Sucevei* 55 (1979), nr. 3-6, p. 313-334.

1683 de mitropolitul Dosoftei (1671-1686) episcop al Hușilor, unde a păstorit până în 1686. La plecarea lui Dosoftei în exil în Polonia, episcopul Mitrofan a trecut în Țara Românească, devenind din 1691 până la moartea sa în 1702 episcop al Buzăului. A publicat un număr de 20 de titluri (3 grecești, restul românești și slavo-române), câteva dintre ele monumentale, însumând nu mai puțin de 11000 de pagini. Numele său e legat de câteva realizări tipografice de excepție. În 1680, a înființat la Iași prima tipografie grecească din Țările Române, singura existentă la acea dată (unde a tipărit în 1682 masiva „Combatere” a primatului papal a patriarhului Nectarie al Ierusalimului, iar în 1683 monumentalul „Dialog” dogmatico-liturgic al sfântului Simeon al Tesalonicului), tot aici asigurând în 1681 tipărirea *Molitvelnicului* românesc (*d'ânțeles*), iar între 1682 și 1686 cele patru tomuri ale seriei *Viața și petriaceria svinților* tălmăcite de mitropolitul Dosoftei.

La București, episcopul Mitrofan este meșterul tipograf care pe parcursul a zece luni (noiembrie 1687-septembrie 1688) a asigurat tipărirea monumentalei *Bibliei* de la București (944 p.). În septembrie 1690 termină tipărirea tomului grecesc cuprinzând cele două combateri ale calvinismului mărturisirii pseudo-lucariene realizate de Meletios Syrigos și patriarhul Dositei al Ierusalimului. Iar în 1691, Mitrofan tipărește traducerea *Mărgăritarelor*, culegere de predici hrisostomiene traduse în limba română de frații eleniști Șerban și Radu Greceanu, participanți și la revizuirea *Bibliei* de la București. Cu Radu Greceanu (1655-1725), logofăt la cancelaria domnească și cronicarul oficial al lui Constantin Brâncoveanu, episcopul Mitrofan a continuat să aibă o lungă colaborare și după urcarea sa, în iunie 1691, în scaunul episcopiei Buzăului. În același an chiar, episcopul Mitrofan tipărește la Buzău *Pravoslavnică Mărturisire* „întoarsă în limba românească” a Mărturisirii ortodoxe movilene realizată de Radu Greceanu din porunca lui Constantin Brâncoveanu (ca și *Mărgăritarele* de altfel).

În 1698, Mitrofan demarează la Buzău publicarea seriei cărților de cult ortodoxe cu text slavon, dar cu tipic, lecturi biblice și sinaxare în românește, urcând o treaptă importantă în introducerea limbii române în Ortodoxia românească. Seria a fost deschisă cu cele doisprezece volume ale *Mineielor*, 1700 de pagini, tipărite toate în 1698 în doar unsprezece luni. Primul volum prefătat de mitropolitul Teodosie se încheia cu o înștiințare a episcopului-tipograf, precum și cu următoarea precizare:

„La aceste cărți, ce s-au tocmit acum de iznoavă pre luni, de s-au alcătuit cu Mineele cele grecești besericești, cu porunca și toata cheltuiala a blagocestivului și prealuminatului Domn Io. Constantin B. Bășărabă Voevod, pre lângă alți ostenitori ce s-au aflat, fost-am și eu Radul logofătul Grecianul, nu mai puțin decât alți ostenitori, dentr-a Măriei sale zic acestuiași Domnului și stăpânului nostru poruncă, de am tălmăcit Vietile și Istoriile tuturor sfinților, și tuturor prazdnicilor, și mari și mici, dupa Synaxariul *grecesc*, si mai vârtos indireptând după Mineele

besericii cele *ellinești*, precum să văd fieștecare la zioa lui prin câte 12 luni. Și drept aceia s-au făcut aciaștă semnare întru pomenire vecinică. Rugând pre tot pravoslavnicul cetitoriu, care pedepsit va fi în știința ellinească, de ar și cunoaște niscare greșale să nu defaime, că cu greu iaste a talmăci neștine singur, ales despre limba ellinească spre cea rumânească, că sunt cuvinte ellinești și vorbe dupre locuri, care nici la lexicoane nu să află, altele de să și află și să înțeleg iar pentru îngustarea limbii rumânești nu pot veni la talmăcit. Iar eu am iscodit și în tot chipul m-am nevoit a nu lăsa nici un cuvânt ca să nu dea întru înțelegere limbii noastre cei rumânești. Diirept aceia dară rog pre tot blogocestivul cetitor a priimi aciaștă mică osteneală cu blagocestiv libov, ca să aibă ajutoriul cel de sus și al tuturor sfinților câți să pomenesc într-aceste cărți.” [subl.n.]²⁸

Mineelor slavo-române din 1698 le-au urmat la Buzău edițiile slavo-române ale *Molitvelnicului* în 1699 și 1701, *Octoihuluiși Triodului* în 1700, ale *Penticostaruluiși Psaltirii* în 1701 și *Liturghierului* în 1702 (reeditare a celui de la București din 1680).

Triodul slavo-român de la Buzău din 1700²⁹ e o tipăritură fastuoasă în folio în 712 pagini numerotate, imprimată pe două coloane în două culori: negru și roșu, cu numeroase vignete și ilustrații, purtând titlul:

„TRIODION ce să zice TRIPESNEȚ, care acum întâiu s-au tipărit den porunca și toată cheltuiala Prealuminatului Domn Io[an] CONSTANTIN BĂSĂRABĂ VOEVODA, Mitropolit fiind a toată Țara kyr THEODOSIE. S-au tipărit în sfânta Episcopie de la Buzău în anul de la zidirea lumii 7208 [1700].”

În finalul cărții (p. 711) găsim însemnarea tipografului: „Precum doresc să sosească la vadul cel cu adăpostire carii sunt bătuți de valuri întru luciul mării, așa am dorit și eu să sosesc la sfârșitul cărții aceștia. Tuturor întru pravoslavie plecat de obște rugătoriu iubitoriu de ostenele Mitrofan episcopul Buzăului.”³⁰

Dată iunie 1700, prefața mitropolitului Teodosie (file nenumerate 2-3) e un elogiu al inițiativelor culturale ale domnitorului Constantin Brâncoveanu pe tărâm bisericesc — „această noao și plăcută lui Dumnezeu tipărnice a bisericeștilor cărți” — concretizate în tipărirea *Mineelor*, *Octoihuluiși Mărgăritarelor* hrisostomiene, la care se adaug acum:

„Așa și aciasta a Triodului cursătoare de miare carte (cele dentr-ânsa ale tipicului învățături și synaxarele și proroceștile cetanii *den cea ellinească* spre a noastră ceade moșie limbă talmăcind), ca cum foarte de treaba iaste beserecilor lui

---

²⁸ Bianu/Hodoș, *op. cit.*, p. 368.

²⁹ *Ibidem*, p. 402.

³⁰ *Ibidem*, p. 409.

HS, de care lipsite era toate (afară de puținele oarecare) Mariia ta cu mare cuviință și domnește o ai tipărit [*subl.n.*]³¹.

Această afirmație explicită ne permite, așadar, să presupunem — prin analogie cu înștiințarea din finalul primului volum al *Mineielor* redată mai sus — că autorul uitatei traduceri românești a „Sinodiconului Ortodoxiei” din *Triodul* slavo-român de la Buzău din 1700 este tot elenistul și cronicarul oficial al lui Constantin Brâncoveanu „Radul lofogățul Greceanul” (1655-1725)³². Traducător explicit al sinaxarelor din *Mineiele* slavo-române tipărite în 1698, doar cu un an înaintea *Triodion*-ului, Radu Greceanu este cel mai plauzibil realizator al tălmăcirii „sinaxarelor” și al celorlalte „cetanii” din *Triodion*, deci inclusiv al „Sinodiconului Ortodoxiei”: „soborniceasca [carte]³³ sau „cuvântarea cea Săbornicească a sfântului Sobor a toată lumea cel de-al șaptelea”³⁴.

Reproducând „Sinodiconul” bizantin al epocii Paleologilor, vechea traducere românească a „Sinodiconului” din *Triodul* de la Buzău 1700 *nu* respectă ordinea cronologică restituită de editorul critic Jean Gouillard în 1967.

Structura „Sinodiconului” bizantin integral³⁵:

Sinodiconul original al icoanelor (844):

- r. 1-60: prolog
- r. 61-97: 7 aclamații ale unor teze iconofile
- r. 98-107: aclamații din actele Sinodului VII Ecumenic
- r. 108-133: 13 aclamații ale eroilor iconoduli
- r. 134-170: 5 anateme ale unor teze iconomahe
- r. 171-179: 3 anateme ale protagoniștilor iconomahiei

Sinodiconul epocii Comnenilor:

- r. 180-184: o anatemă împotriva lui Gerontios din Lampe (1052-1080)
- r. 185-246: 11 anateme împotriva lui Ioan Italianul (1082)
- r. 248-249: o anatemă împotriva lui Nil Calabrezul (1084-1094)
- r. 250-276: 5 anateme împotriva bogomilor din uzul unei mitropolii neidentificate
- r. 277-387: 13 anateme (*tomos*) împotriva bogomililor ale unei episcopii sufragane Atenei
- r. 388-403: 2 anateme împotriva lui Eustratie al Niceii (1117)

---

³¹*Ibidem*, p. 408.

³²Cf. *Dicționarul literaturii române de la origini până la 1900*, ed. II, Ed. Academiei Române, 2002, p. 421-425.

³³*Triodion*, 1700, p. 193.

³⁴*Ibid.*, p. 197. Expresie care redă titlul eronat din *Triodul* grec: „Synodikon hagias kai oikoumenikēs VII' synodou”.

³⁵O nouă traducere integrală în numărul viitor.

— r. 404-423: 4 anateme împotriva lui Eustratie al Niceii din uzul unei episcopii grecești

— r. 424-470: prolog și 4 anateme în controversa despre sensul dogmatic al ecfonisului liturgic „Că Tu ești Cel ce aduci...” (1157)

— r. 472-509: 5 anateme în controversa despre sensul dogmatic al versetului Ioan 14, 28 (1166)

— r. 510-561: 5 anateme împotriva lui Constantin al Kerkyrei (1167)

— r. 562-571: o anatemă împotriva lui Ioan Irinikos (1167)

Sinodiconul epocii Paleologilor:

— r. 572: o anatemă generală

— r. 573-634: 7 anateme împotriva lui Varlaam și Akindynos

— r. 635-682: 4 anateme împotriva antipalamiților mai târzii (Argyros, Gregoras și a fraților Prohor și Dimitrie Kydones)

— r. 683-713: aclamare a eroilor palamismului: Andronic Paleologul, Grigorie Palama și Nil Cabasila

— r. 714-750: aclamarea a 5 teze palamite

Reluarea Sinodiconului icoanelor:

— r. 752-765: 9 anateme din actele Sinodului VII Ecumenic

— r. 767-800: formele de aclamare ale autorităților în viață

— r. 801-858: elogiarea împăraților ortodocși de la Mihail II la Manuel II

— r. 859-880: elogiarea împărăteselor ortodoxe de la Evdokia Ingerina la Maria Paleologhina

— r. 881-926: elogiarea patriarhilor ortodocși de la Germanos I la Eftimie

— r. 927-929: elogiarea unor patriarhi ai Antiohiei

— r. 930-936: epilogul Sinodiconului icoanelor

Structura „Sinodiconului” epocii Paleologilor în *Triodul* de la Buzău, 1700:

1. preambul (844): 1700, p. 199-199a = Gouillard, r. 1-60

2. aclamarea tezelor iconofile (844): p. 199a-200a = r. 61-96

3. aclamații din actele Sinodului VII Ecumenic: p. 200a = r. 98-107

4. aclamații ale eroilor iconoduli (844): p. 200a-201a = r. 108-133

5. anatimizarea tezelor iconomahe (844): p. 201a-202a = r. 134-170

6. anatimizarea a două teze hristologice fără nume [= Eustratie al Niceii, 1117]: p. 202a = r. 391-403

7. anatimizarea unor teze în controversa despre sensul dogmatic al ecfonisului „Că Tu ești Cel ce aduci...” (1157): p. 202a-203a = r. 435-471

8. anatimizare unor protagoniști ai iconomahiei (844): p. 203ab = r. 171-179

9. anatimizarea lui Gerontios din Lampe (1052-1090): p. 203b = r. 180-183

Vechea traducere românească uitată a Sinodiconului Ortodoxiei I

10. anatimizarea tezelor lui Ioan Italianul (1092): p. 203b-205a = r. 184-242
11. anatimizarea lui Nil [Calabrezul](1082): p. 205a = r. 248-249
12. anateme în controversa despre sensul dogmatic al versetului *Ioan* 14, 28 (1166): p. 205a-207b = r. 517-571
13. anateme din actele Sinodului VII Ecumenic: p. 207b = r. 753-766
14. anateme împotriva lui Varlaam și Akyndinos(1351): p. 208a-209b = r. 573-639
15. anatemă împotriva lui Argyros (1351), p. 209b = r. 635-639
16. anateme generale împotriva unor eretici din antichitatea creștină: p. 210a; fără corespondent
17. elogierea împăraților defuncți: p. 210a = r. 801-820
18. elogierea eroilor palamiți (Andronic Paleologul și Grigorie Palama): p. 210a-211a = r. 683-704
19. aclamarea tezelor palamite (1351): p. 211a-212a = r. 714-751
20. elogierea împăraților ortodocși: p. 212a-b = r. 811-820
21. elogierea împărăteselor ortodoxe: p. 212b-213a = r. 858-875
22. elogierea patriarhilor ortodocși: p. 213a-214a = r. 881-905
23. elogierea unor patriarhi ai Antiohiei: p. 214 = r. 927-929
24. elogierea unor mitropoliți neidentificați: p. 214a; fără corespondent
25. elogierea unor mitropoliți din Patras: p. 214a; fără corespondent
26. elogierea unor autorități în viață: p. 214a; fără corespondent
27. epilogul Sinodiconului icoanelor (844): p. 214a = r. 930-936

Vechea traducere românească realizată de către Radu Greceanu a unui text dogmatic bizantin de complexitatea și subtilitatea „Sinodiconului Ortodoxiei” e în sine o performanță filologică remarcabilă. Publicată în *Triodul* tipărit în 1700 la Buzău de episcopul Mitrofan, unde însoțea textul slavon al slujbelor Postului Mare, a rămas uitată în paginile acestui experiment de ortodoxie bilingvă slavono-română. Experiment abandonat câteva decenii mai târziu odată cu tipărirea în etape a traducerii românești integrale a cărților de cult de către Damaschin Dascălul, episcop între 1702 și 1708 al Buzăului — unde a urmat episcopului Mitrofan —, apoi al Râmnicului (1708-1725). Rămasă fără ecou în istoria culturii noastre teologice, publicarea în 1700 a „Sinodiconului Ortodoxiei” în traducere românească se explică prin politica de apărare teologică a Ortodoxiei și de promovare a unei Ortodoxii culturale de la curtea domnitorului Constantin Brâncoveanu într-un moment de intensificare a polemicilor religioase și ofensivei habsburgice la nord de Carpați. Nereproducerea ei în prima ediție integrală în limba română a *Triodului* — traducerea episcopului Damaschin Dascălul publicată la

Râmnic în 1731³⁶ în Oltenia austriacă (1718-1739) — reflectă climatul schimbat al noului veac, mai puțin preocupat de chestiuni dogmatice și motivat de priorități pastorale de tip iluminist și patriotic. În secolul XVIII, „Sinodiconul Ortodoxiei”, adaptat și prescurtat în Biserica Rusă, a fost abandonat cu totul în Ortodoxia românească, rămânând până astăzi marcă identitară bizantină doar în Ortodoxia greacă, unde este retipărit în toate edițiile *Triodului* până astăzi.

II³⁷

[p. 193] Urmare în Dumineca cea Pravoslavnică la blestemul ereticilor

Cade-să a ști că după otpustul utrăniei ne rugăm împreună și cu sfințele cruci și cu cinstitele icoane mergem la un loc osebit, unde să cade a ceti soborniceasca [cuvântare]³⁸.

Și mergând noi și întorcându-ne cântăm acest Canon, facerea sfântului Părinte Theodor Studitul³⁹

<Urmează textul slavon al canonului, p. 193-197>

[p. 197a] Și îndatăși cuvântarea înainte cea săbornicească a sfântului Sobor a toată lumea cel de-a șaptelea.

Blagoslovește

< Sinodiconul restabilirii icoanelor, 2 martie 844⁴⁰>

---

³⁶CRV 204. I.Bianu/N.Hodoș, *Bibliografia românească veche 1508-1830. Tomul 2:1717-1808*, București, 1910, p. 44: „Să să știe că acest Triod ce l-am tipărit acum întâi pre limba rumânească aici în sfânta Episcopie a Râmnicului, l-am așezat în stihuri și in cuvinte după cum au tălmăcit întru Dumnezeu răposatul kyr Damaschin Episcopul Râmnicului, nimica schimbând cuvintele. Iară typical cu toată învățătura lui l-am așezat și am urmat Triodului celui moschicesc [moscovit], precum am găsit acolo, care iaste typărit în zilele Împăratului Ioann Alexievici la let 7191 [1653]”.

³⁷Transliterare după: „Triodion ce să zice Tripeasneț” în *Sfânta Episcopie de la Buzău*, 1700 [CRV 121], p. 193 și 197-214.

³⁸„Sinodiconul [Ortodoxiei]”, cf mai sus nota 1.O nouă traducere integrală în numărul viitor.

³⁹Autorul canonului de biruință, atribuit anacronic de *Triodion*-ul grec și de Baronius (*Annales ecclesiastici* IX, 1600, text reluat în PG 99, 1768-1780) sfântului Teodor Studitul — mutat la Domnul din 11 noiembrie 826! —, e de fapt Metodie, patriarhul Constantinopolului între 843 și 847, care l-a scris anume pentru procesiunea triumfală de Duminica Ortodoxiei. În românește în volumul meu: *Sfântul Teodor Studitul, În apărarea sfințelor icoane — dosarul unei rezistențe teologice*, studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr, 2017, p. 423-433.

⁴⁰Despre cadrul istoric al evenimentelor din 843 și doctrina iconologică a Sinodiconului, cf J. Gouillard, *op. cit.* 119-168 și 169-182, iar în românește: *Sfântul Teodor Studitul, În*

< 1. preambul⁴¹ >

Mulțimita anului cea datornică către Dumnezeu întru carea zi am luat besereaca lui Dumnezeu cu arătarea dogmelor creștinătății și cu înfruntarea răotăților celor necredincioși.

Urmând ziselor Proorocilor și asemănându-ne învățăturilor Apostolilor și învățându-ne cu vorbe din Evanghelie, prăznuim zioa înnoirilor. Că au zis Isaia: Înnoți-vă ostroavelor către Dumnezeu⁴², arătând pilda Bisericii cei din limbi⁴³. Și era adecă zidirile și luminările Bisericii nu a proaste case, ce plinirea într-însele a creștinilor și cu carele ei slujesc dumnezăirii cu cântări și cu slavoslovii. Și Apostolul acest lucru singur învățând, poruncește să umblăm întru înnoirea vieții⁴⁴ și de iaste vreo făptură noao întru Hristos⁴⁵ să se înoască⁴⁶. Și cuvintele Domnului arătând gândul Proorocilor au zis: Era înoirile în Ierusalim [197b] și iarnă era⁴⁷, sau adică cea de taină, întru carea neamul jidovesc au scornit ucidere spurcată și vifor și turburare asupra Mântuitoriului celui de obște, sau carea necăjaște simțirile trupului prin schimbarea văzduhului întru răceală. Și au fost cu adevărat și asupra noastră iarnă nu lină, ce carea vărsa cu adevărat sălbăticie de mare răutate. Ce au înflorit noao primăvara cea mai nainte de veci a darurilor lui Dumnezeu, întru carea ne-am adunat să facem seceriș de mulțimită lui Dumnezeu întru bunătăți, ca să zicem cu Psalomnicul⁴⁸: Vara și primăvara Tu le-ai făcut, adu-ți aminte de aceasta⁴⁹. Pentru că cu adevărat pre vrăjmașii păgânătății ceia ce ocărăsc pre Domnul [p. 198a] și hulesc sfântă închinăciunea Lui întru sfintele icoane cele rădicate și înălțate i-au surpat Dumnezeul minunilor și întărătarea lepădării lor pre pământ o au călcat, nici au trecut glasul celora ce strigă către Dânsul: Adu-Ți aminte, Doamne, de ocara robilor Țăi, carea ai ținut în sânul meu a multora limbi, cu care au defăimat vrăjmașii Țăi, Doamne, cu care au defăimat schimbarea Hristosului Țău⁵⁰. Însă schimbarea lui Hristos era cei răscumpărați cu moartea Lui și ceia ce au crezut într-Însul și întru cuvântul propovedinții și întru

---

apărarea sfintelor icoane — dosarul unei rezistențe teologice, studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr, 2017, p. 122-132 discuție și p. 434-445 traducere românească.

⁴¹ Preambulul Sinodiconului calchiază și adaptează pentru contextul secolului IX *Cuvântarea 44 La duminica nouă* a sfântului Grigorie din Nazianz (PG 36, 608-621).

⁴² *Is* 41, 1; 46, 16.

⁴³ Păgâni.

⁴⁴ *Rm* 6, 4.

⁴⁵ *2 Co* 5, 17.

⁴⁶ *Rm* 12, 2.

⁴⁷ *In* 10, 22.

⁴⁸ Psalmistul.

⁴⁹ *Ps* 73, 17-18.

⁵⁰ *Ps* 88, 49-50.

închipuirea Icoanelor, cu carele mare lucru de socoteală să cunoaște celor izbăviți, și în cruce și mai înainte de cruce și întru patemile și minunile Lui. De la carele și urmarea patemilor Lui pre Apostoli și pre Mucenici au venit, și printr-înșii până la mărturisitori și până la Postnici⁵¹ vine. Însă de această defăimare cu carea au defăimat vrăjmașii Domnului, cu carea au defăimat schimbarea Hristosului lui, și-au adus aminte Dumnezeu nostru fiind îmblânzit de a sa milostivire și pentru rugăciunile Maicei Sale fiind plecat încă și pentru ale Apostolilor și ale tuturor Sfinților, carii împreună cu dânsul au fost huliți și defăimați întru icoane; ca precum împreună au pățimit cu trupul, așa adevărat (precum să cădea) au lucrat mai pre urmă de i s-au împărțit Lui, și cu hula pentru cinstitele icoane, când au voit astăzi de au lucrat cea de a dooa carea o au săvârșit întâiu. Însă cea dentâiu [198b] după câțiva ani de la hulirea și defăimarea sfințelor icoane o au întors întru creștinătate. Însă acum, care iaste a dooa⁵², puțin după treizeci de ani de la acea pedeapsă, s-au isprăvit noao celor nevrednici schimbarea răutăților și izbăvirea celor necăjiți și mărturisirea creștinătății și dovedirea închinării Icoanelor și acest praznic ce aduce noao toate cele de mântuire. Că pre icoane vedem patemile Stăpânului cele pentru noi, Crucea, mormântul, iadul omorât și struncinat, luptele Mucenicilor, cununile și singură mântuirea care o au lucrat pren mijlocul pământului⁵³ Începătorul mucenicilor și Dătătorul de lupte și Purtătorul de cunună cei dentâiu al nostru. Această prăznuire prăznuim astăzi, întru aceasta cu rugăciuni și cu rugări împreună bucurându-ne și veselindu-ne, cu psalmi și cu cântări strigăm [de] 3 [ori]:

Cine este Dumnezeu mare ca Dumnezeu nostru. Tu ești Dumnezeu nostru Unul, Carele faci minuni⁵⁴.

Că pre hulitorii mării Tale i-ai ocărât, pre îndrăzneții și defăimătorii Icoanelor i-ai făcut ticăloși și fugari.

Ci însă mulțămită cătră Dumnezeu și biruința Stăpânului asupra celor protivnici întru acestea și nevoițele și luptele asupra luptătorilor de Icoane alt cuvânt și scrisoare de cuvânt mai desfătat arată. Și ca întru o odihnă oarecare după trecerea pustiei întru ținutul Ierusalimului celui înțelegător stând, cu o urmare oarecare a lui Moysii și mai [199a] ales cu porunca lui Dumnezeu ca înaintea unui stâlp alcătuit din pietri mari⁵⁵ și pus inimilor fraților spre luarea scripturii am

---

⁵¹ Asceți.

⁵² Aluzie la dubla restaurare istorică a cultului icoanelor, corespunzătoare celor două faze ale iconomahiei bizantine: „prima dată”, în 787, la Sinodul VII Ecumenic, după persecuțiile din 726-784, și „a doua oară” în 843, după reluarea persecuțiilor într-o a doua fază între 815-843.

⁵³ Ps 73, 12.

⁵⁴ Ps 76, 14-15.

⁵⁵ Cf. Dt 27, 2-3 și Ios 8, 32-34. Corpul doctrinar, alcătuit din aclamații și anateme corelative, al Sinodiconului este asimilat simbolic cu a doua proclamare a Legii mozaice sub

socotit a scrie cu dreptul și după datorie și blagosloveniile (carele să cuvin păzitorilor de lege) și blestemurile, căroră să supun cei fără de lege. Pentru aceea zicem acestea:

<2. *aclamarea tezelor iconofile, 844*>

Celora ce mărturisesc venirea în trup a Cuvântului lui Dumnezeu cu cuvântul, cu gura și inima și cu mintea și cu scrisoarea și cu Icoane: vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celora ce știu o față a lui Hristos și aceași în doao firi, și ale aceștiia cea făcută și cea nefăcută, cea văzută și cea nevăzută, cea pătimitoare și cea fără de patimă, cea scrisă împrejur și cea nescrisă-împrejur, și celora ce zic nezidirea în firea cea dumnezeiască și cele ce i să cuvin, și celora ce mărturisesc în firea omenească altele și scrierea împrejur și le arată cu cuvântul: vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celora ce cred și mărturisesc sau bine vestesc cuvintele lucrului cele din slovele chipurilor și a face acelea amândoao un folos, și mărturisirea cu cuvinte și dovedirea adevărului ca icoane: vecinica pomenire[de] 3 [ori].

Celora ce sfințesc buzele cu cuvântul și încă știu și mărturisesc că să sfințesc ascultătorii pentru cuvânt, așijderea și ochii celora ce privesc pentru cinstitele Icoane, și cum că să rădică cu acelea mintea spre vederea lui Dumnezeu ca prin niște case dumnezeiești și vase sfinte și cu [199b] alte lucruri de treabă: vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celora ce știu că Toiagul și Tablele și Sicriul și Sveașnicul și Masa și Cădelnița închipuia și însemna mai înainte pre Preasfânta Fecioară Maria Născătoarea de Dumnezeu și cum că acelea o închipuia pre dânsa, iar nu era ea acelea, și cum că au fost fecioară și au rămas și după nașterea lui Dumnezeu fecioară, și celora ce o scriu mai vârtos pentru aceea pre dânsa fecioară cu închipuirea sau o zugrăvesc în icoane: vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celora ce știu și primesc și cred videniile Proorocilor precum singură Dumnezăirea le-au închipuit și le-au însemnat, carele văzându-le ceata Proorocilor le-au mărturisit, și celora ce țin pre Apostoli și așezământul de lege al Părinților cele de demult prin scrisoare și cele nescrise, și celora ce zugrăvesc pentru aceea cele sfinte și le cinstesc: vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celora ce înțeleg ce zice Moysii: Socotiți-vă că în zioa întru carea au grăit Domnul Dumnezeu în Horiv, în munte, glasul cuvintelor l-ați auzit voi, iar asemănarea n-ați văzut⁵⁶, și celor ce știu răspunde drept: de vedem ceva cu adevărat vedem, precum ne-au învățat pre noi fiul tunetului, ceea ce au fost

---

Iosua, inscripției materiale din referatul biblic corespunzându-i acum inscripția spirituală a dogmelor gravate prin credință în inimile credincioșilor.

⁵⁶*Dt* 4, 12. 15.

dintâiu, care am auzit, care am văzut, care am privit cu ochii noștri și mâinile noastre au pipăit, de Cuvântul Vieții, și acestea mărturisim⁵⁷; și iarăși precum și alți ucenici ai Cuvântului, și am mâncat cu dânsul și am [200a] băut⁵⁸, nu numai mai înainte de patemă, ci și după patimă și după înviare; și celor întăriți de Dumnezeu să arate în lege făgăduința și în daru învățătura, și întru aceea adecă nevăzut și întru aceasta și văzut și cunoscut, și pentru aceea celora ce zugrăvesc cele văzute și cele cunoscute și li să închină: vecinica pomenire [de] 3 [ori].

<3. *aclamații de la Niceea, 787*>

Proorocii cum au văzut, Apostolii precum au învățat, Biserica precum au luat, dascălii precum au poruncit, lumea precum s-au înțelepțit, darul precum au strălucit, adevărul precum s-au arătat, minciuna precum au pierit, înțelepciunea precum au biruit, Hristos precum au poruncit, așa înțelegem, așa grăim, așa mărturisim pre Hristos adevărat Dumnezeu nostru și pre sfinții Lui cinstindu-i în cuvinte și scrisori în izvodiri și jertfe, în case, în zugrăviri. Aceluia adecă ca lui Dumnezeu și Stăpânului închinându-ne și cinstindu-L, și pre aceia ca pre niște slugi ale Lui mai de aproape pentru Stăpânul de obște cinstindu-i și dându-le închinăciune după cuviință.

Aceasta iaste credința Apostolilor, aceasta este credința Părinților, aceasta este credința Preavoslavnicilor, această credință au întărit lumea.

<4. *aclamările iconodulilor, 844 cu completări*>

Pentru aceasta pre propoveditorii creștinătății (întru care au nevoit frățăște și cu dragoste părintească spre slava și cinstea creștinătății) proslăvim și zicem:

Lui Ghermano⁵⁹, lui Tarasie⁶⁰, lui Nichifor⁶¹, și lui Methodie⁶², ca unor [200b] arhieriei ai lui Dumnezeu adevărați și ca unora nevoitori pentru Pravoslavie și învățători: vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Ignatie⁶³, lui Fotie⁶⁴, lui Ștefan⁶⁵, lui Antonie⁶⁶ și lui Niculae⁶⁷, sfinților și pravoslavnicilor patriarși: vecinica pomenire [de] 3 [ori].

---

⁵⁷ I In 1, 1-2.

⁵⁸ FA 10, 41.

⁵⁹ Patriarh în 715-730, mărturisitor pomenit în 12 mai.

⁶⁰ Patriarh în 784-806, mărturisitor pomenit în 25 februarie.

⁶¹ Patriarh în 806-815, mărturisitor pomenit în 13 martie.

⁶² Patriarh în 843-847, mărturisitor pomenit în 14 iunie.

⁶³ Patriarh în 847-858, 867-877

⁶⁴ Patriarh în 858-867, 877-886.

⁶⁵ Patriarh în 886-893.

⁶⁶ Patriarh în 893-901.

⁶⁷ Patriarh în 901-907, 912-915.

Vechea traducere românească uitată a Sinodiconului Ortodoxiei I

Toate cele ce s-au scris sau grăit asupra sfinților Patriarși⁶⁸, asupra lui Ghermanò, Tarasia, Nichifor și asupra lui Methodie, lui Ignatie, lui Fotie, lui Ștefan, lui Antonie, și asupra lui Niculai, anathema [de] 3 [ori]

Toate cele înnoite sau făcute după aceea afară de rânduiala besearicii și de învățătura și de scrisoarea sfinților și pururea pomeniților părinți, anathema [de] 3 [ori].

Lui Ștefan sfântului mucenic mărturisitorului celui nou⁶⁹, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Evthymie⁷⁰, lui Theofil⁷¹și lui Emilian⁷², pururea pomeniților mărturisitori și arhiepiscopilor, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Theofilact⁷³, lui Petru⁷⁴, lui Mihail⁷⁵și lui Iosif⁷⁶, fericiiților mitropoliți, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Ioann, lui Nicolae și lui Gheorghie⁷⁷, de trei ori fericiiților mărturisitorilor și arhipăstorilor, și tuturor episcopilor celor de un gând cu dânșii vecinică pomenire. [de] 3 [ori]

Lui Theodor preacuviosului egumenul din Studit⁷⁸, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Isachie făcătorului de minuni⁷⁹și lui Ioanichie prorocitorului⁸⁰, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Ilarion preacuviosului arhimandrit și egumenului Dalmatului⁸¹, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Symeon preacuviosul stâlpnic⁸², vecinica pomenire [de] 3 [ori].

---

⁶⁸ Aluzie nu atât la scrierile iconoclaștilor împotriva acestor patriarhi, cât la scrierile polemice ale monahilor studiții, adepți ai unei aplicări riguroase (*akribeia*) a canoanelor bisericești în cazul ierarhiei iconoclaste, împotriva patriarhilor adepți ai unei atitudini moderate (*oikonomia*).

⁶⁹ Ștefan cel Nou (713-767), mărturisitor, pomenit în 28 noiembrie.

⁷⁰ Evthymie al Sardesului (cca 751-831), mărturisitor, pomenit în 26 decembrie.

⁷¹ Teofil al Efesului († 829-833), mărturisitor, pomenit în 25 septembrie

⁷² Emilian al Cyzicului († 829), mărturisitor, pomenit în 8 august.

⁷³ Teofilact al Nicomidiei († 828), mărturisitor, pomenit în 8 martie.

⁷⁴ Petru al Niceii († 826), mărturisitor, pomenit în 10 septembrie.

⁷⁵ Mihailal Synadei († 818), mărturisitor, pomenit în 23 mai.

⁷⁶ Iosif al Tesalonicului († 829), mărturisitor, fratele sfântului Teodor Studitul, pomenit în 26 ianuarie.

⁷⁷ Arhiepiscopi mărturisitori necunoscuți altfel.

⁷⁸ Teodor Studitul (759-826), mărturisitor, pomenit în 11 noiembrie.

⁷⁹ Isaachie făcător de minuni († 817), pustnic

⁸⁰ Ioanichie Boilas cel Mare (752-846), cuvios pomenit în 4 noiembrie.

⁸¹ Ilarion egumenului Dalmatului († 844), cuvios pomenit în 6 iunie.

⁸² Symeon stâlpnicul din Lesbos (766-844), cuvios pomenit în 1 februarie.

Lui Theofan precuviosului egumen al satului celui mare⁸³, vecinica pomenire [de] 3 [ori].⁸⁴

<5. anatemizarea tezelor iconomahilor, 844>

Acestea ca niște blagoslovenii ale părinților de la dânșii spre noi, fii cei următori creștinătăților vin; așijderea și blestemurile asupra ucigașilor de părinți și defăimătorilor poruncilor Stăpânului să priimesc. Pentru aceea toți de obște câți suntem plinirea creștinătății, așa lor blăstem, carele ei singuri și l-au pus asupră, să le aducem.

Însă celor ce priimesc cu cuvântul socoteala întrupării Cuvântului lui Dumnezeu, iar nu priimesc să vadă aceasta în icoane, și pentru aceea cu gura adică însemnează a priimi, iar cu lucrul mântuirea noastră o leapădă, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce osibesc rău cu cuvântul pre cel nescris-împrejur și pentru aceea nu voesc să arate că Hristos Dumnezeuul nostru adevărat s-au împărtășit trupului și sângelui nostru [Evr 2, 14] și de acolo nălucire a fi îl arată anathema [de] 3 [ori].

Celora ce nu priimesc vedeniile prorocilor și scrisorile cele în pildă ce s-au arătat lor (o, minune) și mai înainte de întruparea Cuvântului, ci s-au împotrivit celor ce au văzut cum că să va arăta firea această neluată și nevăzută, sau împotriva celor ce au privit și a așăzat că să vor arăta aceste icoane adevărate și chipurile și [201b] însemnările, și celora ce nu priimesc a zugrăvi pre Cuvântul cel întrupat și patima lui cea pentru noi, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce aud pre Domnul că de ați fi crezut lui Moysi ați fi căzut și mie⁸⁵, și altele, și celora ce înțeleg pre Moysi ce zice că proroc va rădica voao Domnul Dumnezăul vostru ca și pre mine⁸⁶, și încă celora ce grăiesc a primi pre Prorocul, iară nu aduc darul Prorocului prin închipuiri, și mântuirea a toată lumea cum s-au văzut, cum au lăcuit împreună cu oamenii⁸⁷, cum au tămăduit patemile și neputințele vindecării celor mai buni, cum s-au răstignit, cum s-au îngropat, cum s-au sculat, cum că toate cele ce au fost pentru noi le-au răbdat și le-au făcut, și celuia care nu priimesc să vadă aceste lucruri de mântuire pre Icoane în toată lumea, nici cinstesc acestea, nici să închină lor, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce petrec întru eresul hulirii de Icoane, și mai ales întru depărtarea cea hulitoare de Hristos, și celora ce nici voiesc să să aducă la mântuirea sa prin

---

⁸³ Teofan Mărturisitorul (758-818), egumen al mănăstirii Megalou Agrou, autor al unei cunoscute Cronografii, pomenit în 12 martie.

⁸⁴ Aclamațiile comemorează principalele personalități ale rezistenței ortodoxe din timpul celui de al doilea iconoclastism bizantin, ierarhi și monahi. Lipsesc însă figuri de prim rang, cum ar fi frații „Scriși” („Graptoi”) Teodor (†841) și Teofan (†846) sau Mihail Sincelul (†846).

⁸⁵ In 5, 46.

⁸⁶ In 5, 46; Dt 18, 15-18.

⁸⁷ Bar 3, 38.

punerea de lege a lui Moysi, nici aleg să petreacă întru creștinătate prin învățăturile Apostolilor, nici să pleacă să se întoarcă de la înșălăciunea sa prin învățăturile și îndreptările părinților, nici să roagă întru unirea Bisericilor lui Dumnezeu celor din toată lumea, ci deodată s-au supus pre sine singuri părții jidovilor și a ellinilor (pentru că cele ce hulesc aceia fără de mijlocime asupra celui întâiu închipuit și aceștia întru Icoana lui nu să rușinează a în[202a]drăzni asupra aceluia însuși ce să închipuiaște). Deci celora ce să țin neapărat de o înșălăciune ca aceasta și-și astupă urechile despre tot cuvântul dumnezeiesc și despre învățătura duhovnicească, ca unor putrezi și tăiați de la trupul Bisericii cei de obște, anathema [de] 3 [ori].

<6. anateme împotriva ereziei lui Eustratie al Niceei, 1117⁸⁸>

Celora ce aduc asupra rânduiei cei negrăite în trup a Domnului și Dumnezăului și Mântuitorului nostru Iisus Hristos niște vorbe deșarte oarecarele și grăiesc sau înțeleg a să închina omenirii lui Hristos robită fiind de Dumnezăirea cea de neatins și zic ca au aflat robie de pururea ca cum ar fi din ființă și nepărăsită, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce nu fac cu toată bună socoteală osebirea după înțelegere spre arătarea osebirii în Hristos numai a două firi ce s-au împreunat negrăit și s-au unit într-însul neamestecându-se și nedespărțindu-se, ce fac aceeași osebire și grăiesc nu numai luarea firii, ce și a dregătoriei și cum că slujeaște lui Dumnezeu și slujbă aduce ca o slugă și-i dă cinste de-a pururea ca unui stăpân, ca și duhurile cele slujitoare⁸⁹ ce slujesc lui Dumnezău și i să închina lui ca niște slugi și învață că iaste Arhiereu mare și cum că au fost om cu osebita luare, iar nu Cuvântul lui Dumnezeu, și pentru aceea îndrăznesc a dăspărți pre Unul Hristos Domnul nostru și Dumnezeu depărtându-se, anathema [de] 3 [ori].

<7. anateme în chestiunea ecfonisului „Tu ești Cel ce aduci..., 1157⁹⁰>

---

⁸⁸ Despre Eustratie al Niceii, cf. J. Gouillard, *op.cit.* p. 206-212 și în românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor și importanța lor dogmatică”, *Revista Teologică* II (74) (1992), nr. 1, p. 22-24. Elev al lui Ioan Italianul, profesor de filozofie, comentator al lui Aristotel și mitropolit al Niceii, Eustratie, angajat în dialog teologic cu armenii monofiziți, a dezvoltat o hristologie exact la extrema opusă monofizismului vechilor orientali nechalcedonieni, hristologie tipic nestoriană și prezentând similitudini evidente cu doctrina lui Teodor al Mopsuestiei († 428), condamnată la Sinodul V Ecumenic (553). În dorința de a salvagarda integritatea umanității în Hristos, Eustratie distrugea practic unirea ipostatică, ipostaziind naturile până la admite existența în Hristos a două subiecte distincte și autonome, fiecare cu „psihologia” proprie.

⁸⁹ *Evr* 1, 14.

⁹⁰ Despre controversa privitoare la sensul dogmatic al ecfonisului liturgic „Că Tu ești Cel ce aduci și Cel ce Te aduci și Cel ce primești” (jertfă de pe Cruce și cea Euharistică) între diaconi de la Sfânta Sofia și profesori de exegeză la Patriarhia din Constantinopol și sinoadele

Celora ce grăesc că în vremea patemilor celor de mântuirea lumii ale Domnului și Dumnezău și Mântuitorului nostru Iisus Hristos jărtva ce [202b] s-au adus pentru mântuirea noastră de la Dânsul a cinstului trupului și sângelui său ca un Arhiereu s-au făcut pentru noi după omenire (pentru că Acela Însuși și Dumnezeu iaste și Preot și jărtvă, după învățătura slăvitului Grigorie în bogoslovie⁹¹) și o a adus însuși lui Dumnezeu și Părintelui, iar nu o au priimit împreună cu Părintele Însuși Unul Născut ca un Dumnezău și Duhul Sfânt, și cu acelea înstreinează pre însuși Dumnezău Cuvântul Cel de o ființă și pre Duhul Mângăitorul cel împreună slăvit de cinstea cea dimpreună și de stăpânia cea cuvioasă lui Dumnezeu, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce nu priimesc că jărtva ce să aduce în toate zilele de la ceia ce au luat slujirea sfintelor Taine de la Hristos să aduce sfintei Troițe, ca unor grăitori de aicea împotriva sfinților și dumnezeieștilor Părinți, lui Vasilie și lui Zlatoust⁹², cu carii se unesc și ceilalți purtători de Dumnezeu Părinți întru cuvintele și scrisorile sale, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce aud pre Mântuitorul pentru slujirea dumnezeieștilor Taini cea așazăta de la Dânsul zicând: Aceasta faceți întru pomenirea Mea⁹³, și nu primesc drept pomenirea, precum Mântuitoriul nostru și Stăpânul tuturor o au așăzat, ci îndrăznesc de grăesc că înnoiaște după nălucire și după închipuire jărtva ce să aduce în toate zilele de la ceia ce slujăsc Dumnezăieștile taini, pre acea jărtvă a trupului și a sângelui Său ce o au adus Mântuitoriul nostru pre lemnul Crucii [203a] spre mântuirea cea de obște și curățirea firii omenești, și pentru aceea zic că acea dintâi ce o au săvârșit Mântuitoriul iaste alta și va aduce la aceasta după închipuire și după nălucire (de carea dumnezăiescul Părintele nostru Ioan Zlataust, înnoind neschimbarea jărtvei zice în multe tălmăciri ale zisului marelui Pavel că toată aceeași una iaste) cărora ca celora ce defăimează Taina slujbei cei înfricoșate și Dumnezăești întru care luăm logodirea vieții cei viitoare, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce înțeleg și aduc cea vreme a împăcării firii omenești la firea cea dumnezăiască și fericită a Troiței cei de viață începătoare și cu totul nestricate și

---

din 1156-1157 care au soluționat-o, a se vedea actele sinodale din PG 140, 137-202 și comentariul istoric la J. Gouillard, *op.cit.*, p. 210-215, iar în românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor...”, p. 22-24 și „Actele Sinoadelor constantinopolitane din 1156-1157 cu privire la interpretarea dogmatică a ecfonisului liturgic «Că Tu ești Cel ce aduci, Cel ce Te aduci și Cel ce primești...»” în *Arhiereul lui Hristos. ÎPS Laurențiu 70*, Sibiu, 2017, p. 234-267; precum și P. Ceremuhin, „Sinodul constantinopolitan din 1157 și episcopul Nicolae al Metonei” (trad. I.V. Paraschiv), *Mitropolia Olteniei* 18 (1966), nr. 11-12, p. 87-109.

⁹¹ Teologie, slavonism

⁹² Gură de Aur în slavonă.

⁹³ Lc 22, 19.

întăresc cu lege că întâiu Cuvântul Unul Născut de la singură luarea trupului s-au împăcat cu noi, iară mai pre urmă cu Dumnezeu și Părintele prin patima cea mântuitoare a Mântuitorului Hristos, și desparte cele ce n-au despărțit dumnezeieștii și fericii Părinți, carii învață pentru socoteala a toată taina că ne-au împăcat pre noi prin Sine Unul Născut și prin Sine și întru Sine cu Dumnezeu și Tatăl și încă și cu Duhul Cel cu totul sfânt și de viață făcătoriu, ca unor izvoditori de izvoade noao și de altă lege, anathema [de] 3 [ori].

<8. *Anatemizarea iconomahilor, 844*>

Lui Anastasie, lui Constantin și Nichitii⁹⁴, mai marilor eresurilor celor din Isauria, ca unor spurcați și începători piericiunii, anathema [de] 3 [ori].

[203b] Lui Theodot, lui Antonie și lui Ioan⁹⁵, soților raotăților celor dimpreună și priimitorilor de soțiile păgânătății, anathema [de] 3 [ori].

Lui Pavel ce s-au întors în Saul și lui Theodor ce să chiamă Gastu și lui Ștefan Molytul, încă și lui Theodor Krithinul și lui Laludie Leul⁹⁶, și încă de iaste cineva asemenea păgânătăților celor zise și ispitit, ori în ce cin ar fi al clirosului sau al vreunii deregătorii sau isprăvnicii, acestora tuturor cu ceia ce petrec împreună întru păgânătatea lor, anathema [de] 3 [ori].

<9. *anatemizarea lui Gerontios din Lampe, 1052-1080*>

Lui Gherontie⁹⁷, carele s-au pornit în Evklampa și în Krit au vărsat veninul eresului său celui pizmătareș și s-au numit pre sine ticălos pentru răzvrătirea (o, amar) a rânduiei lui Hristos cei de mântuire cu învățăturile lui cele răzvrătite și cu scrisorile și cu ceea ce au fost la o înțelegere cu dânsul anathema. [de] 3 [ori]

<10. *anatemizarea tezelor lui Ioan Italos, 1082*>

A lui Ioan Italul⁹⁸ glava⁹⁹ 11.

---

⁹⁴ Patriarhi iconomahi în 730-754, 754-766 și 766-780.

⁹⁵ Patriarhi iconomahi în 815-821, 821-837 și 837-843.

⁹⁶ Lideri ai partidei iconoclaste bizantine din a doua lui fază, cunoscuți doar de aici, cu excepția lui Teodor Kritinos, arhiepiscopul Siracuzei, condamnat de sinodul antfotian de la Constantinopol (869-870).

⁹⁷ Cunoscut numai din această notiță din Sinodicon, Gerontios din Lampe (Asia Mică) a fost în Creta bizantină promotorul unei secte mistice susținând identificarea extatică a subiectului misticului cu eul lui Hristos/Mesia; cf. J. Gouillard, *op. cit.*, p. 116-117.

⁹⁸ Despre filozoful Ioan Italianul (*Italos*), J. Gouillard, *op.cit.*, p. 188-202, iar în românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor...”, p. 17-19. Cele 11 „capitole ale Italianului” din Sinodicon incriminează supralicitarea filozofiei antice, fixând în același timp limita admisibilă a studiilor elenice pentru un creștin, și denunță ca eretice cosmologia, antropologia și eshatologia platonice (și origenistă): creația din eternitate, eternitatea lumii, pre existența, metempsihoza și apocatastaza sufletelor, și de asemenea aplicații inadecvate ale logicii în explicarea chestiunilor dogmatice, mai ales în hristologie. Importantă pentru semnificația generală a Sinodiconului este mai ales prima anatemă care interzice

Celora ce scornesc în tot chipul a aduce orice întrebare și învățătură pentru rânduiala cea negrăită a întrupării Mântuitorului și Dumnezeuului nostru și a ispiti în ce chip însuși Dumnezău Cuvântul s-au împreunat amestecării omenești și cum au îndumnezeit trupul cel luat, firea și unirea, și celora ce să ispitesc cu cuvinte dialecticești a să prici în cuvinte deosebirea cea mai presus e fire a doua firi a lui Dumnezău și a omului¹⁰⁰, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce s-au fâgăduit a fi creștini și aduc învățături păgânești, elinești fără de rușine și mai ales fără temere de Dumnezeu Besearicii cei pravoslavnice și săbornicești pentru sufletele oamenilor și [204a] pentru ceriu și pentru pământ și pentru alte fâpturi, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce prea socotesc înțelepciunea filosofilor celora dinafară ce să numește nebună¹⁰¹ și urmează dascălilor și priimesc acea învățătură că sufletul eșind din trup înviază și în alt trup omenesc, sau că după asemănarea dobitoacelor celor necuvântătoare acestea pier și întru nimic să întorc, și pentru acea să lapadă de ceea ce vestesc învierea și județul și plata cea de apoi, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce învață că iaste materia fără de început și chip sau vreun lucru împreună fără de început ca și Făcătorul tuturor Dumnezău, și cum că ceriul și pământul și celelalte din fâpturi sunt pururea vecuitoare și fără de început, și petrec neschimbate și fac așezământ de lege împotriva celui ce a zis: Ceriul și pământul va trece, iar cuvintele Mele nu vor trece¹⁰², și de pre pământ în deșărt strigă și-și aduce blestemul lui Dumnezeu pre capetele sale, anathema [de] 3 [ori].

Celor ce zic că înțelepții elinești și cei mai întâi din mai marii eresurilor (carii de sfintele a toată lumea săboară și de toți Părinții ce s-au strălucit întru pravoslavie sunt supuși anathemei, ca niște striini de Beserica săbornicească pentru mulțimea lor întru cuvinte cea spurcată și necurată), sânt cu mult mai buni

---

aplicarea în înțelegerea modului îndumnezeirii umanității în Hristos a aporiei dialectice antice: *kata physin* — *kata thesin* (potrivit unei naturi sau potrivit unei instituii sau adopții), ai cărei termeni corespund de fapt în hristologie pozițiilor monofizită și, respectiv, nestoriană; singurul calificativ admisibil misterului teandric este cel de *hyper physin* (dincolo de natură). Hristologia lui Italos — și cea a discipolilor lui, Nil și Eustratie — înclina net în favoarea poziției „thesite”, fiind deci una umanistă, cripto-nestoriană.

⁹⁹ Capitole, slavonă.

¹⁰⁰ Traducere modernă: „Cei ce încearcă în general să aplice o cercetare și învățătură nouă negrăitei Economii în trup a Mântuitorului și Dumnezeuului nostru, și să examineze în ce mod Însuși Cuvântul lui Dumnezeu S a unit cu frământătura omenească și potrivit cărei rațiuni a îndumnezeit trupul asumat, încercând să lupte în cuvânt prin expresii dialectice aplicând noutății dincolo de natură [*hyper physin*] a celor două naturi ale Dumnezeuului om formulele „potrivit unei naturi” [*kata physin*] și „potrivit unei instituii” [*kata thesin*], să fie anatema!”

¹⁰¹ *I Co* 3, 19.

¹⁰² *Mt* 24, 35.

și aicea și la judecata ce va să fie decât oamenii creștini și pravoslavnici, iar într-alt chip ceia ce au greșit după patema omenească și după necunoștință, anathema [de] 3 [ori].

[204b] Celora ce nu primesc cu credință curată și dreaptă și cu inima întreagă minunile cele preaminunate ale Mântuitorului nostru și Dumnezeu și ale Preacuratei Stăpâniei noastre de Dumnezeu Născătoare ceia ce L-au născut pre El și ale altor sfinți, ce să ispitesc să le lapede ca pre niște lucruri slabe cu dovediri și cu cuvinte preaînțelepte sau să le tâlcuiască după putere și după mintea sa să le așaze, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce primesc învățăturile elinești și le învață acelea nu numai pentru învățătură, ci urmează și părerilor lor celor deșarte și le cred ca niște lucruri adevărate și le iau ca un lucru dovedit când și pre alții aiurea pre ascuns, aiurea de față îi aduc la acelea și-i învață în vileag, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce izvodesc că zidirea noastră iaste de la noi înșine împreună cu alte zidiri băsnești și primesc chipurile ființelor ale lui Platon ca niște adevărate și grăesc că materia ce iară să face să închipuiaște de în chipurile ființelor și lapadă de față singură puterea Făcătorului Carele au adus toate den neființă în ființă și ca Făcătorul au pus tuturor începere și sfârșit după putere și după stăpânie, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce grăesc că la învierea cea de apoi și de obște să vor scula oamenii cu alte trupuri și să vor judeca, iar nu cu carele s-au sfârșit întru această viață, ca cum s-ar strica acestea și ar peri, și bîrfesc lucruri deșarte și în zadarnice asupra lui Hristos, singur Dumnezeu [205a] și asupra ucenicilor Lui și a învățătorilor noștri carii așa ne-au învățat, că cu care trupuri au viiat oamenii, cu acelea să vor și judeca; încă și marele apostol Pavel adevărat întru cuvântul pentru înviere¹⁰³ dăsfătat au arătat adevărul cu dovedire și au muștrat pre ceia ce înțelegea într-alt chip ca pre niște nebuni; unora adică ca acestora, carii împotriva au pus lege cu porunci și cu învățături, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce primesc și dau cuvintele cele deșarte și elinești, că au sufletele ființă mai înainte și cum că nu toate au făcut și s-au adus den neființă, și cum că munca va avea sfârșit și va fi iarăși rânduiala facerii și a lucrurilor omenești și aduc cu niște cuvinte ca acestea că împărăția ceriului să va strica de tot și va trece, care vecinică și necuprinsă a fi Înșuși Hristos Dumnăzeul nostru au învățat și au tocmit. Și din toată Scriptura veche și noao noi am aflat că munca va fi fără de sfârșit și împărăția pururea vecuitoare; deci celora ce să pierd pre sine cu niște cuvinte ca acestea și sânt și altora pricină de vecinică osândire, anathema. [de] 3 [ori].

<11. anatimizarea lui Nil Calabrezul, 1082>

---

¹⁰³1 Co 15, 12-55.

Celora ce s-au învățat păgânește de la nemonahul Nil¹⁰⁴ și tuturor celor ce s-au împărtășit de dânsul, anathema [de] 3 [ori].

<12. Anateme în chestiunea „Tatăl Meu este mai mare”..., 1166, 1170¹⁰⁵>

Celora ce nu priimesc cu dreptate cuvintele cele dumnezeiești ale sfinților învățători ai sfintei Biserici și să ispitesc de față și în vileag într-alt chip a tâlcui și

---

¹⁰⁴ Despre monahul Nil Calabrezul, a se vedea reconsiderarea totală a problemei la J. Gouillard, *op. cit.*, p. 202-206, iar în românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor...”, p. 19-20. Hristologia lui Nil, elev al lui Italos, nu era una monofizită, ci dimpotrivă puternic nestorianizantă, dezvoltând consecvent poziția „thesită” a magistrului său. Pentru Nil îndumnezeirea umanității în Hristos s-a făcut *kata thesin e charin* (prin relație sau har) fiind echivalentă cu îndumnezeirea sfinților, în ambele cazuri fiind vorba de un proces de adopție, de relaționare a două subiecte autonome distincte, susținere care distruge total realitatea unirii ipostatice ca unire divino-umană intrapersonală unică și nu simplă interpersonală ca în cazul nostru.

¹⁰⁵ Pentru controversa în jurul interpretării dogmatice a lui Ioan 14, 38, a se vedea dosarul actelor sesiunilor Sinodului din 2, 13 martie 1166 cuprinse în *Ekthesis*-ul oficial, PG 140, 201-281, și edictul imperial din 4 aprilie 1166, PG 135, 773-781; pentru detalii cf. Gouillard, *op. cit.*, p. 216-226, iar în românește: diac. asist. Ioan I. Ică jr, „Sinoadele bizantine din epoca Comnenilor...”, p. 28-32. Ecou al unei dispute occidentale contemporane purtate în jurul „gloriei” lui Hristos, controversa bizantină în jurul înțelegerii versetului *Ioan* 14, 28, cu complicate dedesubturi politice și o îndelungată supraviețuire istorică, avea în centru chestiunea precizării mai sensului corect al inferiorității Fiului întrupat față de Tatăl. Se confruntau în esență două opinii: una susținută și de Manuel I și de oficialitățile patriarhiei raporta în mod ortodox inferioritatea Fiului față de Tatăl la umanitatea lui reală, concretă pe care unirea ipostatică a transformat-o și îndumnezeit-o la maximum, dar cu stricta salvagardare a integrității proprietăților ei naturale. Într-o parte a episcopatului însă era dominantă părerea cum că pentru Fiul întrupat inferioritatea Sa față de Tatăl nu poate avea nicidecum sens concret, real, și unul pur abstract, Hristos referindu-se în *Ioan* 14, 28 la o umanitate pur abstractă, în realitatea Sa concretă, efectivă neputându-se vorbi de vreo inferioritate a Sa față de Tatăl. Estompând distincția între proprietățile (*idiōmata*) naturale și măririle/gloriile (*auchēmata*) dumnezeiești cu care umanitatea s-a îmbogățit ca urmare a unirii ipostatice până pe punctul de a transforma proprietățile naturale ale umanității în proprietăți dumnezeiești, hristologia aceasta aluneca în pericolul monofizitismului și doketismului, atentând la dogma integrității naturilor în Hristos. Replicând acestei poziții, Sinodul a reafirmat sensul autentic al formulei de la Chalcedon (451) după care unirea ipostatică și îndumnezeirea naturii omenești în Hristos nu se face confundând naturile, ci cu stricta salvagardare a integrității lor, și, din această perspectivă a unei umanități concrete și integral umane în Hristos, în pofida îndumnezeirii ei, inferioritatea Fiului față de Tatăl are un sens real deplin. Deși condamnată în Sinod, interpretarea cripto-monofizită a lui *Ioan* 14, 28 va fi reluată, șase ani mai târziu, de Constantin al Kerkyrei și Ioan Irinkos, ceea ce a condus la o reluare a sinoadelor pe această temă în 30 ianuarie, 20 și 21 februarie 1170: condamnarea lui Constantin (care ulterior a retractat) și martie 1171: condamnarea lui Irinikos, definitivă.

a răzvrăti cele ce s-au zis într-înșii [205b] prin darul Duhului Sfânt, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce priimesc glasul adevăratului Domnului Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos Tatăl meu mai mare de mine iaste¹⁰⁶, a să grăi cu alte tâlcuiale ale sfinților Părinți într-înșul după omenire, după care au și pățimit, precum adevărat întru multe cuvinte ale sale de la Dumnezeu suflate sfinții Părinți mărturisesc, încă și celora ce grăesc că numai Hristos au pățimit în trupul său, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celor ce înțeleg și zic că îndumnezeirea luării trupului iaste schimbare a firii omenesti întru dumnezeire și celora ce nu înțeleg că dintru aceeași împreunare să împărtășește trupul Domnului vredniciei și măririi lui Dumnezeu și cum că trebuiaște să ne închinăm lui Dumnezeu Cuvântul cu o închinăciune în trupul ce l-au luat, și cum că iaste întru o cinste, întru o mărire întocmai de viață făcătoriu, întocmai mărit cu Dumnezeu Tatăl și cu Duhul cel întru tot sfânt și depreună scaunul, și celora ce înțeleg că acest trup iaste de o ființă lui Dumnezeu și cum că nu să osebesc osebirile cele firești ale Făcătorului de cel scris împrejur și de altele ce să văd în firea cea omenească a lui Hristos, și cum că să amestecă întru ființa lui Dumnezeu, căci să rădică de dânsa, sau cum că nălucire au fost întruparea Domnului și Patimile, iar nu adevărate, sau cum că au pățimit Unul Născut în dumnezeire, anathema [de] 3 [ori].

[206a] Celora ce zic că trupul Domnului cel rădicat dintru aceeași împreunare și mai-nainte pus mai presus de toată cinstea fiind întocmai îndumnezăit dintru împreunarea cea înaltă petrece nelepădat, neschimbat, neamestecat, nemutat, pentru unirea feții și nepărăsit și nedăspărțit, luându-l pre el Dumnezău Cuvântul, și întocmai cu dânsul mărit să cinstește și ne închinăm lui cu o închinăciune, și s-a pus în locurile cele împărătești și dumnezești de-a dreapta lui Dumnezeu Tatăl înmulțind laudele dumnezăirii, fiind păzite osebirile firilor, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celor ce să leapădă de glasurile sfinților Părinți, al lui Athanasie, Kyril, Amvrosie și Amfilohie, cuvântătoriu de Dumnezeu, și a lui Leon preasfințitul arhiepiscop al Râmului celui vechiu, și de ale altora, carii s-au unit întru așezământul dreptelor dogme ale dumnezeștii Beserici, încă și celor ce nu cuprind faptele Soboarelor a toată lumea, al celui de al Patrulea zic, și al celui de al Șaselea, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce nu priimesc glasul adevăratului Dumnezău și Mântuitorului nostru Iisus Hristos: Tatăl Meu mai mare decât mine iaste, precum sfinții au tâlcuit aceasta în multe chipuri, unii adecă zicând că s-au zis aceasta după dumnezăirea Lui, pentru nașterea Lui cea pricinuitoare din Tatăl, iar alții după osebirile firești

---

¹⁰⁶In 14, 28.

ale trupului celui luat în dumnezeirea sa, adică zidirea, scrierea-împrejur, [206b] murirea și altele firești, și patemile cele netăgăduite, pentru carele pre sine s-au zis Domnul mai mic decât Tatăl și zic că atunci să înțelege un glas ca acesta, când să înțelege trupul a fi despărțit de dumnezeire după suptirea socoteală, ca cum încă aici s-ar fi împreunat. Și acelaia adecă ca unora neprimitori de un cuvânt ca acesta, după suptirea socoteală a despărțirii (precum s-au zis de la sfinții Părinți atunci când slujirea și neștiința sa grăește), ca cum n-ar răbda să să facă strâmbătate trupului lui Hristos, celui întocmai îndumnezăit și întocmai cinstit cu niște cuvinte ca acestea; că zic sfinții Părinți că după socoteală să iau osebirile firești cele ce sunt cu adevărat ale trupului Domnului în fața dumnezeirii lui și petrece nedespărțit; și celora ce învață acestea dă cele ce nu sânt ale feții și mincinoase și cu adevărat și cele ce sânt ale feții amestecându-le, anathema [de] 3 [ori].

Lui Constantin mitropolitului din Kerkyr Bulgariului, celuia ce rău și păgânește au învățat pentru adevăratul glas al lui Dumnezeu și Mântuitorului nostru Iisus Hristos: Tatăl meu mai mare decât mine iaste, și n-au înțeles și au zis că după alte înțelegeri ale creștinilor să priimește acest glas de la sfinții și de Dumnezeu purtătorii Părinți, iar nu după singur trupul ce l-au luat Unul Născut Fiul lui Dumnezeu din sfânta Fecioară și de Dumnezeu Născătoare și s-au împreunat cu dumnezeirea Lui, carele [207a] are aceleași osebiri neamestecate cu împreunare nedespărțită; pentru carele Domnul au numit pre Tatăl mai mare decât Sine, întru o închinăciune cu trupul ce l-au luat ca cu unul întocma îndumnezăit și întocma slăvit și fiind împreună închinat și împreună slăvit cu însuși Tatăl și cu Duhul cel cu totul sfânt, și au stătut împotriva de au zis că nu să înțelege a aduce folos acest glas când să înțelege Domnul o față, având doao firi împreunate și când după suptirea socoteală să ia trupul despărțit de dumnezeire, precum să înțelege fieștece om a fi, și nu s-au plecat bogoslovului Damaschin, carele învață că atunci să ia despărțirea după suptirea socoteală, când să grăește ceva de trupul lui Hristos, arătând slujirea și neștiința, și încă n-au vrut să urmeze sfintelor soboară a toată lumea, celui al Patrulea și celui de al Șaselea, carele au așăzat drept și creștinește pentru două firi în Hristos împreunate fără de amestecare și drept a crede au învățat Biserica lui Hristos, și așa ca celuia ce au căzut întru multe feluri de eresuri, anathema [de] 3 [ori].

Tuturor celora ce una au înțeles cu acel Constantin Bulgariul și s-au ucis cu uciderea lui și s-au mâhnit nu pentru cel iubit, ci pentru ca să se povățuiască de păgânătatea lui, anathema [de] 3 [ori].

Lui Ioann în zadar luptătorului preanebunului și mincinosului monah și scrisurilor lui celor scrise de dânsul păgânește și celora ce le priimesc acelea, ca celora ce slăvesc și zic că pentru a [207b] feții și a împreunării cu dumnezeirea lui în însuși Domnul nostru Iisus Hristos și Mângăitorului și Dumnezeu zice glasul lui în sfintele evanghelii a fi omenirea lui neîmpreunată și nedespărțită și

neamestecată ca un om desăvârșit: Tatăl Mieu mai mare decât mine iaste, ci că așa zice acest glas al lui după omenire, ca cum ar fi aceasta goală și despărțită după subțierea socoteală cu totul de Dumnezăirea lui și să priimește ca cum nu s-ar fi împreunat dumnezăirii, așa precum și cea deobște a noastră, anathema [de] 3 [ori].

<13. *anateme de la Niceea, 787*>

Soborului¹⁰⁷ ce s-au întărit asupra cinstitelor icoane, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce priimesc cuvintele din dumnezăiasca Scriptură pentru idoli zicând asupra cinstitelor icoane a lui Hristos Dumnezeul nostru și ale sfinților lui ce sânt idoli, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce să împărtășesc întru nălucire și defăimează și ocărăsc cinstitele icoane, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce zic că creștinii vin la sfintele icoane ca la niște dumnezei, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce zic că afară de Hristos Dumnezeul nostru altul¹⁰⁸ ne-au izbăvit pre noi de înșelăciunea idolească, anathema [de] 3 [ori].

Celora ce îndrăznesc a zice că au priimit cândva săborniceasca beserică idoli, ca celora ce înfruntează toată întărirea și defăimează credința creștinească, anathema [de] 3 [ori].

De nu să închină cineva Domnului nostru Iisus Hristos celui zugrăvit în icoană după firea omenească, să fie [208a] anathema [de] 3 [ori].

Tuturor ereticilor, anathema [de] 3 [ori].

<14. *anatemizarea lui Varlaam și Akindynos, 1351*>

Lui Varlaam¹⁰⁹ și lui Achindin¹¹⁰ și celora ce le-au urmat lor și i-au priimit pre dâșii, anathema [de] 3 [ori].

Asupra lui Varlaam și lui Akindin capete¹¹¹

---

¹⁰⁷Sinodul iconomah de la Hieria-Vlaherne, 754. Textul românesc la hotărârile sale iconomahe în: Sfântul Teodor Studitul, *În apărarea sfintelor icoane — dosarul unei rezistențe teologice*, studiu introductiv și traducere diac. Ioan I. Ică jr, 2017, p. 143-165.

¹⁰⁸ Împăratul iconomah Constantin V, 741-775.

¹⁰⁹ Varlaam din Calabria (Bernardo Massari), c. 1290-1348, erudit monah și cleric, umanist și teolog, ajuns egumen și profesor la Constantinopol. Aici a intrat în polemici cu monahii isihăști acuzându-i de mesalianism. Isihăștii au fost apărați în scris de monahul athonit Grigorie Palama. Condamnat de sinodul constantinopolitan din 10 iunie 1341, Varlaam s-a dus la Avignon, unde a fost primit în Biserica latină devenind episcop de Seminara (Calabria).

¹¹⁰ Grigorie Akindynos, ca. 1300-1348, originar din Prilep, monah și teolog bizantin, implicat în controversa dintre Varlaam și Grigorie Palama. Inițial favorabil acestuia din urmă, după 1341 a devenit un critic acerb al teologiei energiilor necreate, pe care a acuzat-o de diteism. A fost condamnat de sinodul constantinopolitan din februarie 1347, murind un an mai târziu.

Celor ce înțeleg una cu dânșii și zic că lumina ce au strălucit din Domnul la Preobeajenie, adecă schimbarea feței lui cei dumnezăiești, au fost nălucire și făcătură și față ce s-au arătat curând și degrabă s-au stricat, sau că au fost singură ființa lui Dumnezeu, ca celora ce să aruncă pre sine cu totul vătămându-și mintea întru lucruri preapotrivnice și preaneputincioase, și aceasta fac cu nebunia cea turbată a Ariei, carele tae o dumnezăire și pre un Dumnezeu întru cele făcute și întru cele nefăcute, și unindu-se cu păgânătatea lui Massalie¹¹² grăesc aceasta că firea dumnezăirii iaste văzută, și nu mărturisesc după bogoslovia cea sfântă și de Dumnezeu suflată și după înțelegerea Besericii cei creștinești că acel foc dumnezesc n-au fost niciodată făptură, nici ființa lui Dumnezeu, ci dar nefăcut și firesc și strălucire și lucrare, dentru aceeași fire dumnezăiască pururea fiind nedespărțită, anathema. [de] 3 [ori]

Încă celora ce una înțeleg cu dânșii și grăesc că Dumnezeu nu are nici o lucrare firească, ce iaste numai singură ființa, și acea li să pare că ființa lui Dumnezeu și lucrarea lui Dumnezeu iaste cu totul neosebită, [208b]și nici o osebire zic ei că nu să înțelege dentru acestea după nimic, ce aceleași aiureaființă aiurea lucrare zic că să grăiesc; ca acelora ce scot afară cu totul nebunește aceeași ființă a lui Dumnezeu și o aduc întru neființă, și ca celora ce s-au umplut de boala învățaturii lui Savelie¹¹³ și îndrăznesc a înoi despărțirea cea de demult a aceluia și amestecarea și împreunarea a trei fețe ale dumnezăirii, acum în ființa și în lucrarea lui Dumnezeu, și asemenea amestecă acestea păgânește, și nu mărturisesc după bogosloviile¹¹⁴ cele suflate de Dumnezeu ale sfinților Părinți și după înțelegerea Besericii cei creștinească, ființa în Dumnezeu și lucrarea ființei, precum alții mai mulți din Părinți, și mai ales cei de la Săborul al Șaselea a toată lumea, luminat au

---

¹¹¹ Introduse de Sinodul de la Valherne din iunie-iulie 1351, cel mai important din seria sinoadelor zise isihaste sau palamite (1341, 1347, 1351, 1368); trad. românească și comentarii: Sfântul Grigorie Palama, *Tomosuri dogmatice — Viața — Slujba. Scrieri I*, studiu introductiv și traducere diac Ioan I Ică jr, 2009, p. 271-340. Cf. și J. Gouillard, *op. cit.*, p. 239-252, precum și J. Meyendorff, *Introduction à l'étude de Grégoire Palamas*, Paris, 1959, p. 141-153, iar în românește: D. Stăniloae, *Viața și învățătura Sf. Grigorie Palama*, Sibiu, 1938, p. 217-236.

¹¹² Massalie interpretat de traducătorul ca prezumtiv inițiator al ereziei messalianilor (în siriacă) sau evhiților (în greacă), adică a rugătorilor, mișcare ascetică radicală anticlericală și antisacramentală din Siria și Asia Mica din secolele IV-V; cf. dosarul din volumul meu: Sfântul Simeon Noul Teolog *Viața și epoca. Scrieri IV*, introducere și traducere diac. Ioan I. Ică jr., Deisis, Sibiu, 2006, p. 481-493.

¹¹³ Sabelius, preot din secolul III, inițiator al monarhianismului modalist sau modalismului, erezie antitrinitară pentru care persoanele Sfintei Treimi sunt simple moduri de manifestare istorice succesive ale aceluiași Dumnezeu revelat ca Tata în Vechiul Testament, ca Fiu în Noul Testament și ca Duh Sfânt în Biserică.

¹¹⁴ Teologisirile, slavonism.

arătat de doao lucrări ale lui Hristos, de cea dumnezăiască și de cea omenească, și de doao voi[înțe], acest lucru tot așăzând, nici vor să înțeleagă că precum unirea ființii lui Dumnezeu și a lucrării iaste neamestecată, așa și osebirea nedepărtată după altul și după cel pricinuitoriu și mai presus de pricină și neîmpărtașită și împărtașită, una a ființii, iar alta a lucrării, acestora dar ce învață păgânește unele ca acestea, anathema [de] 3 [ori].

Încă celora ce una înțeleg cu dânșii și grăesc că toată puterea și lucrarea cea dumnezăiască iaste făcută a dumnezăirii cei în trei fețe și încă să nevoesc a spune că cu totul iaste făcută și singură ființa cea [209a] dumnezăiască; că lucrarea făcută după învățătura Sfinților arată și ființa a fi făcută, iar cea nefăcută însemnează și ființa nefăcută, ca celora ce să silesc de aicea a cădea cu totul întru păgânătate și întru basmele ellinești și ca celora ce să nevoesc să facă credința lui Hristos cea curată și nevinovată a sluji făpturii, și nu mărturisesc după sfintele bogoslovii cele suflute de Dumnezău și după înțelegerea cea creștinească a Besericii că toată puterea cea firească și lucrarea a dumnezăirii cea în trei fețe iaste nefăcută, anathema [de] 3 [ori].

Încă celora ce una înțeleg cu dânșii și zic că pentru acestea iaste cu totul o amestecare oarecare în Dumnezeu, și nu cred învățătura sfinților carii învață, că nici o amestecare nu iaste în fire din cele firești, și de aici clevetesc nu numai asupra noastră, ci și asupra tuturor sfinților carii învață de multe ori întru multe cu adevărat că atuncea osebirea în Dumnezău a firii cei dumnezăiești și a lucrării iaste chiar și neamestecată, și cum că întru nimică cu adevărat acea osebire nu defăimează singurimea lui Dumnezău, că n-au izvodit Părinții lucruri așa potrivnice a cuvânta de Dumnezău. Acelora dar ce grăesc în deșertăciunile ca acelea și nu mărturisesc după bogosloviile sfinților cele suflute de Dumnezeu și înțelegerea cea creștinească a Besericii, că cu această osebire cuvioasă lui Duemnezău să ferește foarte bine singurimea lui Dumnezău, anathema [de] 3 [ori].

Încă celora ce una înțeleg cu dânșii [209b]și zic că să zice numele dumnezăirii în singură ființa cea dumnezeiască, și nu mărturisesc după bogosloviile sfinților cele suflute de Dumnezeu și după înțelegerea cea creștinească a Besericii că și în lucrarea cea dumnezeiască nu mai puțin să pune numele și iarăși așa cinstesc sfinții în toate chipurile o dumnezăire, pre Tatăl, pre Fiul și pre Duhul Sfânt, și ori firea, ori lucrarea zice cineva, dumnezăirea zice, precum zic povățuitorii cei de taină ai lui Dumnezău, acelor dar ce învață așa împotriva, anathema [de] 3 [ori].

Încă celora ce una înțeleg cu dânșii și zic că ființa lui Dumnezeu iaste împărtașită, ca celora ce nu să rușinează a aduce în beserica noastră păgânătatea lui Massalie, carele de demult să rănise cu o părere ca aceea, și nu mărturisesc după bogosloviile sfinților cele suflute de Dumnezău și după înțelegerea cea creștinească a Besericii că ființa iaste cu adevărat necuprinsă și neîmpărtașită, iar

darul lui Dumnezeu și lucrarea iaste împărtășită noao, acelora anathema [de] 3 [ori].

Tuturor cuvintelor și scrisorilor lor celor păgânești, anathema [de] 3 [ori].

<15. anatemizarea lui Isaac Argyros, 1351>

Lui Isaac ce să numește Argyrie¹¹⁵, carele peste toată viața sa s-au betegit cu boala lui Varlaam și a lui Akindin și măcar că s-au făgăduit la sfârșitul vieții sale ca și mai înainte de multe ori că să va pocăi pentru întoarcerea de la beserica lui Hristos, dar pentru că au petrecut întru păgânătate și rău ș-au lăpădat sufletul său întru mărturisirea eresului, anathema [de] 3 [ori].

<16. anatemizarea tuturor ereticilor¹¹⁶>

[210a]Lui Arie¹¹⁷celui dintâu luptătorului împotriva lui Dumnezeu și începătoriului eresurilor, anathema [de] 3 [ori].

Lui Petru Knaful¹¹⁸ nebunului, celui ce zicea Sfinte fără de moarte carele te-ai răstignit pentru noi, anathema [de] 3 [ori].

Lui Nestorie¹¹⁹ theilatul¹²⁰, carele au zis că sfânta Troiță iaste pătimitoare, anathema [de] 3 [ori].

Lui Valentin¹²¹ păgânului și nebunului, anathema [de] 3 [ori].

Lui Pavel Samosatinului¹²² și lui Theodotie¹²³ celui învățătoriu împreună cu dânșii și una înțelegători, ca alt Nestorie fără de minte, anathema [de] 3 [ori].

Lui Petru ticălosului eretic și lui Petru ce s-au numit Lupul și lui Evtihie și lui Savelie celora ce rău au înțeles, anathema [de] 3 [ori].

---

¹¹⁵ Isaac Argyros (1300-1375), astronom și umanist condamnat ca antipalamic împreună cu Nichifor Gregoras de Sinodul de la Vlaherne din 1351.

¹¹⁶ Anateme transmise numai în versiunea Sinodiconului tipărită în *Triodion*-ul grec începând cu prima ediție de la Veneția, 1522.

¹¹⁷ Arie (256-336), presbiter din Alexandria, susținător al subordinaționismului trinitar, condamnat în 325 la Sinodul I Ecumenic de la Niceea.

¹¹⁸ Petru Gnafevs (Inălbitorul), patriarh monofizit antichalcedonian al Antiohiei între 471-488, inițiatorul adaosului teopashit la Trisaghion.

¹¹⁹ Nestorie (386-451), patriarh al Constantinopolului între 428-431, condamnat de Sinodul III Ecumenic de la Efes, 431.

¹²⁰ Înnebunitul, grecește.

¹²¹ Valentin (cca 100-160), dascal gnostic alexandrin activ la Roma, de a cărei presbiteri a fost condamnat.

¹²² Paul din Samosata (cca 200-275), episcop al Antiohiei între 260 și 268, condamnat pentru adopțianism hristologic și monarhianism trinitar de un amplu sinod întrunit aici în 269. Teodot din Bizanț de la sfârșitul secolului II este cel mai vechi reprezentant al adopțianismului.

¹²³ Teodot din Bizanț de la sfârșitul secolului II, cel mai vechi reprezentant al adopțianismului.

Lui Iacov Armeanul Stantalul, lui Dioscor patriarhului Alixandriei¹²⁴ și lui Sevir¹²⁵ rău credinciosului, împreună cu Serghie și cu Pavel și cu Pyr¹²⁶, celora ce una înțeleg cu Serghie ucenicul lui Petru Lupul, anathema [de] 3 [ori].

Tuturor evtihianilor¹²⁷, celor cu o voce¹²⁸, iacovitenilor¹²⁹ și arțivurilor¹³⁰, și tuturor altor eretici, anathema [de] 3 [ori].

<17. elogierea împăraților defuncți>

De aici se face pomenirea împăraților celor morți, care iaste a pravoslavnicilor

Lui Mihail pravoslavnicului nostru împărat și preafericitei împărătese Theodorei¹³¹, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

<18. elogierea protagoniștilor palamiți>

Lui Andronic pururea pomenitului și fericitului împăratului nostru Paleolog¹³², carele au adunat soborul cel dintâiu¹³³ bărbătește pentru Biserica lui Hristos asupra lui Varlaam, și au fost ispravnic [210b] acestui sfânt sobor cu

---

¹²⁴ Dioscor, patriarh al Alexandriei între 444 și 451, susținător al monofizismului histologic în sinodul tâlhăresc de la Efes din 449, depus în 451 de Sinodul IV Ecumenic de la Chalcedon și mort în exil în 454.

¹²⁵ Sever (465-538), patriarh al Antiohiei între 512 și 518, cel mai important teolog al monofizismului antichalcedonian, condamnat de Sinodul de la Constantinopol din 536.

¹²⁶ Patriarhi monoteliți ai Constantinopolului, în 610-638 Sergios, în 638-640 Pyrrhus și în 641-653 Pavel II, condamnați cu toții în 681 de Sinodul VI Ecumenic.

¹²⁷ Eutihieni de la Eutihie (378-456) arhimandrit din Constantinopol condamnat în 451 la Chalcedonca monofizit.

¹²⁸ Monoteliților, cf mai sus nota 125.

¹²⁹ Iacobiți de la Iacob Baradai (c.500-578), episcop al Edessei din 544 până în 578, creatorul ierarhiei paralele anti-chalcedoniene în Siria.

¹³⁰ Artziburi, nume dat armenilor plecând de la postul aspru postit în Săptămâna Vameșului. După un text din Typikon-ul Sfântului Sava, aceștia ar fi postit din pricina pierderii unui câine numit Arțiburion. Stăpânul său Serghie, crezând că a fost mâncat de fiarele sălbatice, ar fi poruncit atunci tuturor armenilor un post anual de doliu în amintirea acestui animal. Cu zece săptămâni înainte de Paște coptii, sirienii și armenii monofiziți păzesc un post strict de trei zile la copti, de o săptămână la orientali, în memoria pocăinței ninivitenilor, de unde numele de „postul ninivitenilor”. Acest post a fost introdus în secolul VI în Siria de către nestorienii, în urma unei epidemii, devenind ulterior dintr-o particularitate locală o caracteristică proprie Bisericilor „monofizite”. Pentru a marca opoziția ei dogmatică și în domeniul disciplinar, Biserica Ortodoxă bizantină a impus tuturor credincioșilor această dispensă de la post în timpul săptămânii a zecea înainte de Paști. Cf. Makarios Simonopetrul, *Triodul explicat. Mistagogia timpului liturgic*, ed. III, Deisis, Sibiu, 2008, p. 294-295.

¹³¹ Mihail III, 842-867, și Teodora, 842-855, mama lui.

¹³² Andronic III Paleologul, 1328-1341.

¹³³ 10 iunie 1341 la Sfânta Sofia.

lucruri și cu cuvinte și cu învățături minunate, cu gura sa întărind poruncile Evangheliei și ale Apostolilor, și au zdrobit pre Varlaam cel mai sus numit împreună cu eresurile și cu scrisorile lui și cu cuvintele cele deșarte asupra credinței noastre pravoslavnice, ca celuia ce și-au schimbat viața cu fericire întru sfinte nevoițe și în lupte pentru creștinătate și s-au mutat la acea odihnă mai bună și mai fericită, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Grigorie preasfințitului mitropolit al Solunului¹³⁴, carele au surpat sobornicește în Biserica cea mare¹³⁵ pre Varlaam și pre Achindin începătorii și izvoditori a eresuri noao, împreună cu soțiile lor cele viclene carii au îndrăznit a zice că lucrarea firii cea nedăspărțită și puterea lui Dumnezeu și toate usebirile deusebi împreună cele firești ale Sfintei Troițe sunt făptură, și cum că și lumina cea neatinsă a dumnezeirii, care au strălucit în munte din Hristos și dumnezeirea iaste făptură; începând a aduce iarăși rău sfintei Biserici ființele lui Platon și basnele ellinești, ca celuia ce s-au luptat foarte înțelepțește și bărbătește pentru poruncile cele adevărate și fără de greșală de dumnezeire ale Bisericii lui Hristos cei de obște cu scrisori și cu cuvinte și cu vorbe ale tuturor bogosloivilor și talmăcitorilor dumnezeieștilor scripturi ale lui Athanasie (zic), Vasilie, Grigorie, și ale lui Ioann Zlatoust și ale lui Kirill, încă și ale lui Maxim [211a] preînțeleptul și ale lui Damaschin Cuvântătorul de Dumnezeu, și încă nu numai, ci și ale altor Părinți și învățatori ai sfintei Bisericii lui Hristos, carii au propoveduit o dumnezeire și pre un Dumnezeu în trei fețe, lucrătoriu, voitoriu, atotputernic, nefăcut, acestuia adică ce s-au arătat și cu cuvinte și cu lucruri tuturor acestora părtași împreună călătoriu și una înțelegătoriu și nevoitoriu și împreună luptătoriu, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

<19. aclamarea tezelor palamite, 1351¹³⁶>

Tuturora celora ce s-au nevoit pentru Pravoslavie împreună cu pururea pomenitul și fericitul împărat acesta și cu dânsul și celora ce au păzit bărbătește Biserica lui Hristos și cu scrisori și cu învățături și cu tot cuvântul și cu lucrul și au muștrat și au lăpădat din Biserica multe feluri de eresuri rele ale lui Varlaam și ale lui Achindin și ale celor ce una au înțeles cu dânsii, și luminat au mărturisit dogmele Apostolilor și ale creștinătății Părintești și pentru aceasta rău au auzit de la cei păgâni, carii i-au clevetit și i-au dosădit, sfinților acestora Bogoslovi și purtători de Dumnezeu Părinți și învățătorilor noștri, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

---

¹³⁴ Grigorie Palama (1295-1359), arhiepiscop al Tesalonicului între 1347 și 1359, canonizat în 1368, pomenit în 14noiembrie.

¹³⁵ Sinodul din 10 iunie 1341 la Sfânta Sofia.

¹³⁶ Introduse tot de Sinodul de la Vlaherne din iunie-iulie 1351.

Celora ce mărturisesc pre un Dumnezeu în trei fețe, atotputernic nu numai după ființă nefăcută și după fețe, ci și după lucrare, și grăesc că iaste cu adevărat lucrarea cea dumnezeiască din ființa lui Dumnezeu și iaste mai întâiu nedespărțită, ca celora ce pun [211b] înainte socoteală ca să fie negrăită și arată pentru nedespărțirea împreunare mai presus de fire, precum au arătat sfântul săboru al șaselea, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celora ce mărturisesc pre Dumnezeu că precum după ființă nefăcut și fără de început, așa și după lucrare cu adevărat să primește fără de început, iar nu supt ceas, și grăesc că după dumnezeiasca fire cu tot iaste Dumnezeu neîmpărțășit și necuprins, iar după dumnezeiasca lucrare a fi împărțășit celor vrednici, precum zic purtării de Dumnezeu ai Besericii, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celora ce mărturisesc că lumina ce au strălucit negrăit în munte la schimbarea feții Domnului au fost lumină neatinsă și lumină mare și vărsare necuprinsă a luminii lui Dumnezeu și mărire negrăită și mărire preadesăvârșită a lui Dumnezeu și mărirea Fiului cea preainaltă și fără de ceas și a împărăției lui Dumnezeu și frumusețe adevărată și dragoste în firea cea dumnezeiască și fericită și mărirea lui Dumnezeu cea firească și dumnezeirea Tatălui și a Duhului, ce strălucește în Fiul Unul Născut, precum au zis Părinții noștri cei dumnezeiești și de Dumnezeu purtători Athanasie și Vasilie cel Mare, Grigorie Bogoslovul și Ioan Zlatoustul, încă și Ioann cel din Damasc, ca celora ce slăvesc a fi nefăcută această lumină dumnezeiască, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Celora ce slăvesc că lumina schimbării feții Domnului iaste nefăcută [212a] pentru cele ce s-au zis mai sus și zic că n-au fost aceea ființa lui Dumnezeu cea preainființată, ca ceea ce petrece pretutindeni nevăzut și neîmpărțășită (că pre Dumnezeu nimeni nu l-au văzut cândva, chiar precum să are în fire, zic bogoslovii), ci zic că au fost aceasta mai ales mărirea cea firească a ființei cei preainființate ce iaste mai întâi dintr-însa nedespărțită și s-au arătat pentru iubirea de oameni celora ce și-au curățit mintea, și întru mărirea sa Domnul nostru și Dumnezeu va veni la a doao și înfricoșată a sa venire să judece vii și morții precum au zis bogoslovii Besericii, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

<20. Elogierea împăraților ortodocși>

Lui Mihail pravoslavnicul nostru împărat și sfintei Theoderei maicii lui¹³⁷, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Vasilie¹³⁸ și lui Constantin¹³⁹ și lui Leon¹⁴⁰ și lui Alexandru¹⁴¹ și lui Hristofor¹⁴² și lui Roman¹⁴³ și lui Constantin¹⁴⁴, lui Romano¹⁴⁵, lui Nichifor¹⁴⁶, lui

¹³⁷ Mihail III, 842-867, și Teodora, 842-855 (815-după 867).

¹³⁸ Vasile I Macedoneanul, 867-886.

¹³⁹ Constantin, 868-879, fiul lui Vasile I.

¹⁴⁰ Leon VI cel Înțelept, 886-912.

Ioann¹⁴⁷, lui Vasilie¹⁴⁸, lui Constantin¹⁴⁹, lui Andronic¹⁵⁰ și lui Roman¹⁵¹, lui Mihail¹⁵², lui Nichifor¹⁵³, lui Isaachie¹⁵⁴, lui Alexie¹⁵⁵, lui Ioann¹⁵⁶, lui Manuil¹⁵⁷ ce s-au numit în cinul cel dumnezeiesc și îngeresc Mathei monahul, lui Isaachie¹⁵⁸, lui Alexie¹⁵⁹ și lui Theodor¹⁶⁰, carii au schimbat cele părintești cu împărăția ceriului, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Ioann¹⁶¹ pururea pomenitului ce au fost întru pomenire creștinească stăpân și împărat al nostru, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Theodor¹⁶² pururea pomenitului ce au fost întru pomenire creștinească stăpân și împărat al nostru, carele iarăși s-au numit în cinul cel dumnezeiesc și călugăresc Theodor monahul, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

[212b] Lui Mihail pururea pomenitului Paleologului celui nou¹⁶³, carele au fost întru pomenire creștinească împărat al nostru, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Andronic Paleologului¹⁶⁴ pururea pomenitului, carele au fost întru pomenire creștinească împărat al nostru celui numit în cinul cel dumnezeiesc și călugăresc Antonie monahul, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

---

¹⁴¹ Alexandru, 912-913, fratele lui Leon VI.

¹⁴² Hristofor, 921-931, fiul cel mare al lui Romanos Lekapenos.

¹⁴³ Romanos I Lekapenos, 920-944.

¹⁴⁴ Constantin VII Porfirogenetul, 912-959.

¹⁴⁵ Romanos II, 959-963.

¹⁴⁶ Nichifor I, 963-969.

¹⁴⁷ Ioann I Tzimiskis, 969-976.

¹⁴⁸ Vasilie II Bulgaroctonos, 976-1025. Lacună în text cu numele împăraților din intervalul 1025-1059.

¹⁴⁹ Constantin X Dukas, 1059-1067.

¹⁵⁰ Andronic Dukas.

¹⁵¹ Roman IV Diogenes, 1068-1071.

¹⁵² Mihail VII Dukas, 1071-1078.

¹⁵³ Nichifor III Botaniatis, 1078-1081.

¹⁵⁴ Isaac I Comnenul, 1057-1059.

¹⁵⁵ Alexie I Comnenul, 1081-1118.

¹⁵⁶ Ioan II Comnenul, 1118-1143.

¹⁵⁷ Manuel II Comnenul 1143-1180.

¹⁵⁸ Isaac II Anghelos, 1185-1195, 1203-1204.

¹⁵⁹ Alexie III Anghelos, 1195-1202.

¹⁶⁰ Theodor I Laskaris, 1204-1222.

¹⁶¹ Ioan III Vatatzes, 1222-1254.

¹⁶² Teodor II Laskaris, 1254-1258.

¹⁶³ Mihail IX Paleologul, 1295-1320.

¹⁶⁴ Andronic II Paleologul, 1282-1328.

Lui Andronic Paleologului¹⁶⁵ pururea pomenitului întru sfârșit creștinesc, carele au fost preacreștin și de Hristos iubitoriu împărat al nostru, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Ioann Cantacuzino¹⁶⁶ pururea pomenitului întru sfârșit creștinesc, carele au fost preacreștin și de Hristos iubitoriu împărat al nostru, carele în cinul cel dumnezeesc și îngeresc s-au numit Ioasaf, vecinica pomenire [de] 3 [ori]¹⁶⁷.

<21. *Elogierea împărăteselor ortodoxe*>

Evdochiei¹⁶⁸ și Theofanii¹⁶⁹, Theodorii¹⁷⁰ și Elenii¹⁷¹, Theofanii¹⁷², Theodorii¹⁷³, Ecaterinii¹⁷⁴, Evdochiei¹⁷⁵, Mariei¹⁷⁶, Irinii¹⁷⁷ și Mariei, care s-au numit Xenia¹⁷⁸ în cinul cel dumnezeesc și îngeresc, Evfrosinii¹⁷⁹, Annii¹⁸⁰ și Elenii¹⁸¹, creștinelor împărătese, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Irinii¹⁸², care au fost întru pomenirea creștinească creștină și pururea stăpâna noastră numită Evghenia în cinul dumnezeesc și îngeresc, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Theodorii¹⁸³ pururea pomenitii care au fost întru pomenire creștinească stăpână a noastră ce s-au numit Evghenia în cinul cel dumnezeesc și îngeresc, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

---

¹⁶⁵ Andronic III Paleologul, 1328-1341.

¹⁶⁶ Ioan VI Cantacuzino, 1347-1355, decedat în 1383 ca monahul Ioasaf.

¹⁶⁷ Împărați omiși: Mihail V (1041-1042) vinovat de lezmajestate față de Zoe Porfirogeneta, ultima reprezentanta a dinastiei Macedonenilor, Andronic I Comnenul (1183-1185) pentru atrocitățile comise, Mihail VIII Paleologul (1261-1282) datorită asasinării lui Ioan IV Laskaris (1258-1261) și a impunerii cu forța a „unirii” de la Lyon (1275), Ioan V Paleologul (1341-1391), convertit în 1367 la romano-catolicism.

¹⁶⁸ Soția lui Vasile I.

¹⁶⁹ Soția lui Leon VI.

¹⁷⁰ Soția lui Romanos I Lekapenos.

¹⁷¹ Elena Lekapena soția lui Constantin VII.

¹⁷² Soția lui Romanos II și Nichifor Phokas.

¹⁷³ Soția lui Ioan I Tzimiskes.

¹⁷⁴ Ecaterina a Bulgariei, soția lui Isaac I Comnenul.

¹⁷⁵ Eudokia Makrembolitissa, soția lui Constantin X și Romanos IV.

¹⁷⁶ Maria de Alania, soția lui Mihail VII și Nichifor III.

¹⁷⁷ Irina Doukaina, soția lui Alexie I Comnenul.

¹⁷⁸ Maria a Antiohiei, soție și văduvă a lui Manuel I Comnenul.

¹⁷⁹ Euphrosyne Doukaina Kamaterina, soția lui Alexie III Anghelos.

¹⁸⁰ Anna de Hohenstaufen, soția lui Ioan III Vatatzes.

¹⁸¹ Elena Asenina a Bulgariei, soția lui Teodor II Laskaris.

¹⁸² Soția lui Ioan III Vatatzes.

¹⁸³ Soția lui Mihail VIII, decedată în 1303.

Irinii¹⁸⁴ pururea pomenitii, care au [213a] întru pomenire creștinească stăpâna noastră, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Mariei¹⁸⁵ pururea pomenitii, care au fost întru pomenire creștinească stăpâna noastră, ce s-au numit Xenia în cinul dumnezeesc și îngeresc, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Annii¹⁸⁶ pururea pomenitii, care au fost întru pomenire creștinească stăpâna noastră, ce s-au numit Anastasia în cinul cel dumnezeesc și îngeresc, care s-au nevoit cu tot sufletul în viața sa cu lucruri și cu învățături pentru așezământul dogmelor apostolești și părintești și ale Besericii și pentru surparea eresului celui viclean și păgânesc al lui Varlaam și al lui Akindin și al celor ce una au înțeles cu dânșii, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Irinii¹⁸⁷ pururea pomenitii, care au fost întru pomenire creștinească stăpâna noastră, ce s-au numit Evghenia în cinul dumnezeesc și îngeresc, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

<22. Elogierea patriarhilor ortodocși>

Lui Ghermano¹⁸⁸, lui Tarasie¹⁸⁹, lui Nichifor¹⁹⁰ și lui Methodie¹⁹¹, pururea pomeniților și preafericțiilor patriarși, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Ignatie¹⁹², lui Fotie¹⁹³, lui Ștefan¹⁹⁴, lui Antonie¹⁹⁵, lui Nicolae¹⁹⁶, lui Evthimie¹⁹⁷, lui Ștefan¹⁹⁸, lui Tryfon¹⁹⁹, lui Theofilact²⁰⁰, lui Polyevct²⁰¹, lui Antonie²⁰², lui Nicolae²⁰³, lui Sisinie²⁰⁴, lui Serghie²⁰⁵, lui Eusthatie²⁰⁶, lui

¹⁸⁴ Irina de Ungaria sau Irina de Montferrat († 1317), cele două soții ale lui Andronic II.

¹⁸⁵ Soția lui Mihail IX.

¹⁸⁶ Ana de Savoia, a doua soție a lui Andronic III, decedată în 1355.

¹⁸⁷ Irina Asanina, soția lui Ioan VI Cantacuzino, intrată în monahism împreună cu soțul ei la abdicarea acestuia în decembrie 1354.

¹⁸⁸ Germanos 715-730, patriarh mărturisitor pomenit în 12 mai.

¹⁸⁹ Tarasie, 784-806, patriarh mărturisitor pomenit în 25 februarie.

¹⁹⁰ Nichifor, 806-815, patriarh mărturisitor pomenit în 13 martie.

¹⁹¹ Metodie, 843-847, patriarh mărturisitor pomenit în 14 iunie.

¹⁹² Ignatie, 847-858; 867-877.

¹⁹³ Fotie, 858-867; 877-886.

¹⁹⁴ Ștefan I, 866-893.

¹⁹⁵ Antonie II Kauleas, 893-901.

¹⁹⁶ Nicolae I Mystikos, 901-907; 912-925.

¹⁹⁷ Eftimie I Synkellos, 907-912.

¹⁹⁸ Ștefan II, 925-928.

¹⁹⁹ Tryfon, 928-931.

²⁰⁰ Teofilact, 933-956.

²⁰¹ Polyevct, 956-970.

²⁰² Antonie III Studitul, 974-980.

²⁰³ Nicolae II Chrysoverghis, 984-996.

Alexie²⁰⁷, lui Mihail²⁰⁸, lui Constantin²⁰⁹, lui Ioann²¹⁰, Cozmii²¹¹, lui Evstratie²¹², lui Nicolae²¹³, lui Leon²¹⁴, lui Mihail²¹⁵, lui Theodot, Luchii²¹⁶, lui Mihail²¹⁷, lui Hariton²¹⁸, lui Teodot²¹⁹, lui Vasile²²⁰, Nichitii²²¹, lui Leontie²²² lui Dositheiu²²³ [213b] lui Meletie, lui Petru, lui Gheorghie²²⁴, lui Mihail²²⁵, lui Theodor²²⁶, lui Ioann²²⁷, lui Maxim²²⁸, lui Manuil²²⁹, lui Methodie²³⁰, ce s-au numit Acachie monahul în cinul cel dumnezeesc și îngeresc, lui Manuil²³¹ ce s-au numit Mathei monahul în cinul cel dumnezeesc și îngeresc, pravoslavnicilor patriarși, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Gherman²³² pururea pomenitului întru sfârșit fericit, cel ce s-au numit Gheorghe în cinul cel dumnezeesc și îngeresc, carele au fost patriarh, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

---

²⁰⁴ Sisinie II, 996-999.

²⁰⁵ Serghie II Studitul, 1001-1019.

²⁰⁶ Eustatie, 1019-1025.

²⁰⁷ Alexie I Studitul, 1025-1043.

²⁰⁸ Mihail I Kerularios, 1043-1058,

²⁰⁹ Constantin III Lichudis, 1059-1063.

²¹⁰ Ioan VIII Xifilin, 1063-1075.

²¹¹ Cosma I, 1075-1081.

²¹² Evstratie Garidas, 1081-1084.

²¹³ Nicolae III Grammatikos, 1084-1111.

²¹⁴ Leon, 1134-1143.

²¹⁵ Mihail II, 1143-1146.

²¹⁶ Luca Chrysoverghis, 1157-1169.

²¹⁷ Mihail III, 1170-1178.

²¹⁸ Hariton, 1178-1179.

²¹⁹ Teodosie I Boradiotes, 1179-1183.

²²⁰ Vasile II Kamateros, 1183-1186.

²²¹ Nichita II, 1186-1189.

²²² Leontie, 1189-1190.

²²³ Dositei, 1190-1191.

²²⁴ Gheorghe II Xifilin, 1191-1198.

²²⁵ Mihail IV Autoreianos, 1207-1213.

²²⁶ Teodor II Eirenikos, 1213-1215.

²²⁷ Ioan X Kamateros, 1198-1206.

²²⁸ Maxim II, 1216.

²²⁹ Manuil I Charitopoulos, 1216-1222.

²³⁰ Metodie, II, 1240.

²³¹ Manuil II, 1244-1255.

²³² Germanos II, 1222-1240.

Lui Arsenie²³³ pururea pomenitului întru sfârșit fericit, carele au fost sfințit patriarh, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Iosif²³⁴ pururea pomenitului întru sfârșit fericit, carele au fost sfințit patriarh, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Athanasie²³⁵ pururea pomenitului întru sfârșit fericit, carele au fost sfințit patriarh, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Gherasim²³⁶, preasfințitului și pururea pomenitului patriarh, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Isaiei²³⁷, preasfințitului patriarh, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Isidor²³⁸, pururea pomenitului întru sfârșit fericit carele au fost sfințit patriarh, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Callist²³⁹ pururea pomenitului întru sfârșit fericit carele au fost sfințit patriarh, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

Lui Filothei²⁴⁰ pururea pomenitului întru sfârșit fericit carele au fost sfințit patriarh și [214a] și s-au nevoit tare pentru Biserica lui Hristos și pentru dogmele ei cele drepte și cu cuvinte și cu lucruri și cu cazanii și cu învățături și cu scrisori, vecinica pomenire [de] 3 [ori]²⁴¹.

<23. elogiul unor patriarhi ai Antiohiei>

---

²³³ Arsenie Autoreianos, 1255-1267.

²³⁴ Iosif Galesiotes, 1267-1275, 1282-1283.

²³⁵ Athanasie I, 1289-1293, 1304-1310.

²³⁶ Gherasim, 1320-1321.

²³⁷ Isaia, 1321-1334.

²³⁸ Isidor, 1347-1349, patriarh palamit, a prezidat Sinodul palamit din 1347.

²³⁹ Calist I, 1350-1354, 1355-1363 patriarh palamit, a prezidat Sinodul de la Vlaherne din 1351.

²⁴⁰ Filotei Kokkinos, 1354-1355 și 1364-1376 patriarh palamit, a prezidat Sinodul din 1368, care l-a canonizat pe sfântul Grigorie Palama.

²⁴¹ Patriarhi ai Constantinopolului omiși: Vasile I Skamandrenos (970-974) depus, Cosma II Attikos (1146-1147) depus; Nicolae IV Muzalon (1147-1151) demisionar; Teodot II (1151-1152); Neofit (1153-1154) și Constantin IV Chliarenos (1154-1157), toți schimbați de Manuel I Comnenul; omisiunile din intervalul 1260-1303: Nichifor II (1260-1261), Gherman III (1267), Ioan XI Vekkos (1275-1282), Grigorie II Cipriotul (1283-1289) și Ioan XII Cosma (1294-1303) reflectă schisma „arsenită” și conflictul intern legat de acceptarea „unirii” de la Lyon (1275); reconcilierea arseniților a fost obținută în 1310 cu prețul sacrificării memoriei acestor patriarhi, ale căror nume au fost scoase din diptice; la acestea se adaugă Nifon I (1310-1314), depus din motive infame, și Ioan XIII Glykis (1316-1320), poate pentru că, fiind căsătorit, nu a îmbrăcat haina monahală pentru a ajunge patriarh, iar Ioan XVI Calecas (1334-1347) a fost depus în 1347 ca antipalamit.

Lui Hristofor, lui Theodor, lui Agapie și lui Ioann, lui Nicolae, lui Ilie și lui Theodor, lui Vasilie, lui Petru, lui Theodosie, lui Nichifor și lui Ioann, pururea pomeniților patriarși din Antiohia²⁴², vecinica pomenire [de] 3 [ori].

<24. *elogiul unor mitropoliți necunoscuți*>

Lui Damian, lui Vasilie, lui Constantin, lui Nichifor, lui Leont, lui Sisinie, lui Vasilie și lui Iosif, lui Mihail și lui Hristofor, lui Nichifor, lui Gheorghe, lui Panteleon și lui Alixandru, Cozmei și lui Constantin, lui Theofan, lui Petru, lui Ioann, Nichitei, lui Gheorghe, lui Nicolae, și lui Ioann, pravoslavnicilor mitropoliți, vecinica pomenire [de] 3 [ori].

<25. *elogiul unor mitropoliți ai Patrasului Vechi*>

Lui Mihail, lui Mitrofan, lui Meletie, lui Ignatie și lui Maxim pururea pomeniților mitropoliți Părinților celor de demult²⁴³, vecinica pomenire [de] 3 [ori]

<26. *Aclamarea autorităților în viață*>

De aicea se face pomenirea împăraților și patriarșilor și a tuturor viilor.

<27. *Epilogul Sinodiconului icoanelor, 844*>

Sfânta Troiță pre dânșii i-a proslăvit.

Cu aceasta pentru creștinătate până la moarte pre Dumnezeu rugând să ne învățăm și să ne întărim cu patemi și cu lupte și cu învățături și rugându-ne până la sfârșit să ne arătăm următori vieții lor cei dumnezeiești, ca să ne învrednicim acelora, pentru ce ne rugăm cu îndrăznire și cu darul lui Hristos [214b] Arhiereului celui mare și dintâi și adevăratului Dumnezeuului nostru, pentru rugăciunile preaslăvitii Stăpânii noastre de Dumnezeu Născătoare și Pururea Fecioare Mariei și ale văzătorilor de Dumnezeu îngeri și ale tuturor sfinților. Amin.

---

²⁴² Patriarhii Antiohiei Hristofor (960-966), Teodor II, 966-977, Agapie, 977-995, Ioan IV, 995-1000, Nicolae III, 1000-1003, lui Ilie II, 1003-1010, Petru III, 1028-1051, Teodosie, 1075-1084), Nichifor, 1084-1090, Ioan VI, 1090-1155.

²⁴³ Vechiul traducător român n-a înțeles genitivul grecesc din expresia „mitropoliți ai Patrasului Vechi [oraș din Peloponez]” redând-o eronat prin „mitropoliți, Părinților celor de demult”.